

Ward Ruyslinck

DE KREKELPUT

Toneelstuk

Geschreven:

Pulle 1971

Gecreëerd door:

Keldertheater Arca, Gent

van 28 september tot 30 oktober 1971

Met:

Herman Coertjens: Crazy (stem in de put)

Rita Seerden :

Martha

Anton Cogen :

Paul

een brandweerman

een politieagent

kabouterstemmen in protestdemonstratie

Met vooraf besprekingen van de creatie, en tot slot een analyse van het toneelstuk door Eric Rinckhout vanuit het manuscript.

Inleiding, samenstelling en uitwerking: Frits de Vries

Besprekingen

Over *De Krekelput* schreef Jan D'Haese in *Ons Erfdeel*, (Jrg. 15, p.108, 1972):

Literair Teater van Ruyslinck (en volkstoneel van Van den Broeck).

De romancier Ward Ruyslinck debuteerde als toneelschrijver. Het Gentse kelderteater Arca creëerde van hem *De Krekelput*, een poëtisch-simbolisch stuk, waarin zowel de crisis in de maatschappelijke verhoudingen (het generatieconflict), als de crisis in het seksueel bewustzijn op een gesublimeerde manier worden opgebouwd tot een dramatische werkelijkheid.

Ruyslinck kan schrijven. Hetgeen hij te zeggen heeft, wordt talentvol gestoffeerd en waar het nodig is van humoristische franjes voorzien. Desondanks is *De Krekelput* géén toneeltreffer geworden. De teaterauteur Ruyslinck heeft nog te veel aan de romanschrijver geofferd, met het gevolg dat de literatuur herhaaldelijk het teater domineert en de taal wel vaak lyrisch, maar niet altijd functioneel, laat staan toneelcht genoemd kan worden. In *De Krekelput*, die weinig actie bevat, komt het op de tekst en vooral op de dialogen aan.

En Lisette De Backer over de creatie te Gent in *Getuigenis* (Gent, oktober 1971):

[...] om een bespreking in extenso van de opvoering zelf is het ons hier niet te doen, wel om de tekst. En die is boeiend, fascinerend, adembenemend. Hij ontrolt zich als één fijn en aangrijpend sprookjespoëma. [...]

Na een alternerend spel van kwinkslagen, vol ironie, Ruyslincks gebruikelijke maatschappijkritiek, en lichtbeeldflitsen die slechts geleidelijk hun zin blootgeven, sta je plots midden in de tragiek van de onbevredigde, kinderloze vrouw.

Martha en Paul zijn ons tot dan voorgekomen als een gewoon burgerlijk paar, levend in de schone schijn van een goede verstandhouding. Een aantal statussymbolen redden een tijdje deze indruk: het eigendompje, de wagen, de vakantie in het buitenland. Tot het fatale woord valt. Hun wereld is leeg en koud als het absoluut lege toneel met de witgekalkte muur; daarin biedt het nietig raampje geen uitzicht, geen licht. Dit is hun statische wereld, in schrille tegenstelling tot de dynamische, die van de poëtische en scheppende verbeelding van Tom, door vrijwel iedereen "Crazy" genoemd. Hij is even eenzaam, even onbevredigd, maar hij heeft tenminste fantasie en zin voor humor als innerlijke rijkdommen.

Zo ontspint zich dan een niet banaal driehoeksgeval, gedragen door de erotische symbolen put en krekel: verrassend, onthutsend, vertederend ook. Elk detail wordt zinnig: lichtbeelden, schaarse rekwisieten, silhouetten en plastic van de gestalten, zelfs ogenblikken van duisternis en stilte, en bovenal Ruyslincks zeer suggestieve taal en soms kristallijne beeldspraak.

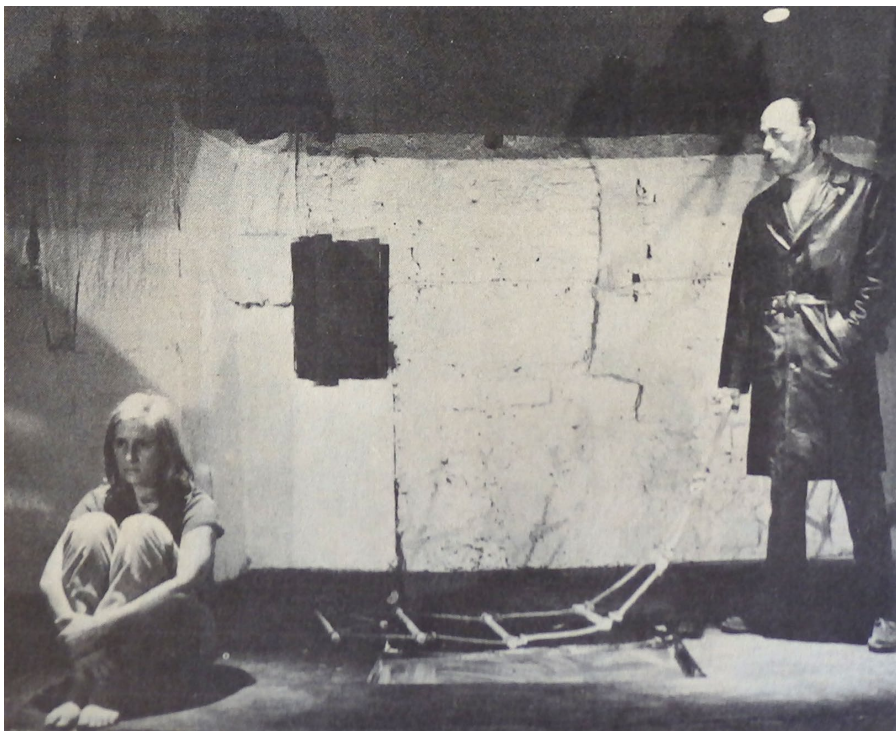
Alles groeit tot symbool, evenwel niet cerebraal, maar als met een magische toverkracht geladen. Kortom, we kregen op Arca's scène een fijn brok waarachtig magisch realisme.

Inleiding

Jaren geleden vroeg ik aan Ward Ruyslinck, waarom zijn toneelstuk *De Krekelput* niet in druk was uitgekomen. In die jaren gaf Manteau ook zijn Parapoëtische montages in *Neozoïsch* uit, dus waarom *De Krekelput* niet? Ruyslinck vertelde me dat hij zijn toneelstuk te zeer tijdgebonden vond. Met name een optredende protestdemonstratie van de Kabouters was in 1971 nog denkbaar, hoewel bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1970 de Kabouters zelfs in Mechelen met Frans Croes als Paps Kabouter geen zetel hadden behaald. In 1971 begon in België de hippiecultuur en de protestdemonstraties al af te nemen. Bovendien vond hij bij nader inzien het concept als toneelstuk ongelukkig, omdat de jongeman Crazy alleen als stem in het stuk optrad. Ik heb toen helaas niet het argument gebruikt, dat je bij het lezen ook Martha en Paul niet ziet.

Naar mijn mening is het gedachtengoed van de Kabouters nooit weggeweest. De kabouters wilden van ‘Amsterdam Kabouterstad’ groeien naar ‘Oranje Vrijstaat’, waar ze toe wilden naar een nieuwe economie die niet ‘winst’ tot doel heeft, maar ‘bevrediging van de menselijke behoeften’, en een landbouw, gebaseerd op biologisch aanvaardbare methoden, zonder overproductie, met oog voor het biologisch evenwicht. Het wittefietsenplan liep vooruit op een snel en gratis openbaar vervoer. Ik herinner me nog goed het oproer rond ‘het Lievertje’ op het Spui in Amsterdam, waar ik café Hoppe invluchtte, toen de politie het Spui met de gummiknuppel schoonveegde.

Het was toen een belangrijke tijd in het democratisch ontwikkelingsproces. Bijna 45 jaar later werd de Kabouterbeweging herdacht tijdens de onthulling van de bronzen Kabouter aan de voet van de sokkel van het Lievertje op het Spui op 11 maart 2021. Inderdaad is de tijd van ludieke happenings en optochten voorbij. Tegenwoordig zie je grimmige optochten met tractoren en ander zwaar geschut. Maar de tekst van het toneelstuk vind ik ook van toepassing in deze tijd. Daarom heb ik het typoscript verwerkt in een prettiger leesbaar geschrift.

Frits de Vries

EERSTE BEDRIJF

Een bouwvallig schuurtje met kapotte ruiten. De vermomde plankenvloer is bezaaid met glasscherven en plakken stuc, die van het plafond gevallen zijn. In het midden van de vloer gaapt een groot gat, alsof er daar iemand doorheen is getrapt.

Martha en Paul, een burgerlijk echtpaar op middelbare leeftijd, komen door de schreeuwende uitgezakte deur naar binnen.

Zij kijken om zich heen.

Een plank valt.

MARTHA : 't Ziet er nogal bouwvallig uit.

Denk jij of er nog iets van te maken is?

PAUL : Wacht maar. Je zult eens zien hoe gezellig het wordt als die smeerboel opgeruimd is. We laten een nieuwe vloer leggen en de zoldering betimmeren met paneelwerk.

MARTHA (*teleurgesteld*) :

Nou, zo te zien is het toch maar een afbraak koopje.

PAUL (*kribbig*) : Ga je weer beginnen ? Wat kun jij soms tutterig zijn. Wacht maar je zult eens zien. Over een paar weken herken je het niet meer. Er is iets prachtigs van te maken. In de hoek daar kunnen we bijvoorbeeld een haard laten maken, weet je wel, zo'n haard als Miek heeft, met een gotische vuurplaat.

MARTHA (*minachtend*) :

Een gotische vuurplaat! Hoe kom je daarbij. Dat wordt niet meer gedaan. Je weet toch dat Miek een slechte smaak heeft.

PAUL : Nou ja, ze is een beetje snob, dat wel, maar eh . . .

MARTHA : Schat! je staat in een plas.

PAUL (*kijkt naar zijn voeten en stapt opzij*) :

O ... (*kijkt naar de zoldering*)

Ja, het regent hier blijkbaar door. Er zit een lek in de zoldering.

MARTHA : Als er maar geen vleermuizen zitten. Daar ben ik doodsbang voor. Ben je er al op geweest?

PAUL : Op de zolder?

MARTHA : Ja.

PAUL : Nee – hoe zou ik? Zonder ladder kun je er niet op. Het zoldergat is te hoog.

MARTHA : God weet wat voor stinkboel het daarboven is. Je zou er bij gelegenheid toch eens moeten gaan kijken. Het zou me niet verwonderen als de broer van die vent, van wie we 't gekocht hebben, zich daar misschien heeft ... opgehangen.

PAUL : Ach, Martha, je verbeelding slaat weer op hol.

MARTHA : Hij zei toch dat zijn broer al enige maanden spoorloos was en dat ze daarom uit onverdeeldheid traden.

PAUL : Jij gelooft ook alles. Dat zijn de bekende smoesjes, lieve kind. Ik trap daar niet in, hoor. Ik ben al twintig jaar in zaken, mij naaien ze geen oren aan. Je kunt niet zomaar uit onverdeeldheid treden, als de dood van een mede-erfgenaam niet onomstotelijk bewezen is.

(Paul schopt een afgebroken stuk plint in het gat in de vloer. Uit het gat klinkt een schreeuw op. Paul en Martha staren verschrikt, daarna verbaasd naar het gat in de vloer. Martha grijpt Paul bij de arm.)

STEM IN DE PUT : Hé, is daar iemand?

MARTHA *(fluisterend tegen Paul)* :

Er zit iemand in de put.

PAUL *(zijn stem verheffend)* :

Wie is daar ?

STEM IN DE PUT : Hallo, ja!

PAUL *(gaat dichterbij staan, buigt zich voorzichtig over het gat)* :

Waar bent u? Ik zie u niet.

STEM IN DE PUT : Op de bodem van de put. Kunt u niet even bijlichten?

PAUL *(tegen Martha, die op haar beurt aan de rand van de put is komen staan)* :

Wat afschuwelijk. Het is een diepe, donkere put. Er is vast iemand in gevallen.

STEM IN DE PUT *(ongeduldig)* : Hallo!

PAUL : Ja, een ogenblik. Ik haal gauw even de zaklantaren uit mijn auto.

MARTHA : D'r zit nog geen nieuwe batterij in, dat weet je toch. Die er nu in zit is leeg.

PAUL : Dekfels, 't is waar ook. Dat ben ik glad vergeten.

STEM IN DE PUT : Hebt u geen lucifers?

MARTHA *(nervus tegen Paul)* :

Heb jij geen lucifers op zak?

(loopt naar de put en tegen de stem in de put) :

Nog even geduld, mijn man zoekt zijn lucifers.

STEM IN DE PUT : Ik heb tijd, hoor. Ik zit hier al de hele nacht en een stuk van de voormiddag.

MARTHA : Zeg ... hoe komt u daar eigenlijk?

STEM IN DE PUT : Wat zegt u?

MARTHA : Ik vraag hoe u daar in godsnaam komt?

STEM IN DE PUT : Wat dacht u? Ik ben er gewoon in gevallen. Door de vloer getrapt.

MARTHA : Hoe kan dat nou? Er is toch geen kelder hieronder!
Hoe kunt u zo diep vallen?

STEM IN DE PUT : De zedenverwilderung, mevrouwetje. Dat is aan de orde, hè?

MARTHA : Dit is heus niet het ogenblik om grapjes te maken.
Ik bedoel: dat kan toch niet – waar bent u dan in gevallen?

STEM IN DE PUT : Als u het mij vraagt, dan heb ik de ongelooflijke pech gehad om in een oude overtimmerde brandput te vallen.

MARTHA : Wat vreselijk.
(Paul heeft na lang zoeken zijn lucifers gevonden, strijkt er eentje af boven de put. Martha zucht, als hij zijn stokje laat vallen. Paul strijkt een nieuwe aan.)

MARTHA : Pas op, Paul. Zorg dat je er zelf niet in valt.

STEM IN DE PUT : Kunt u me zien?

PAUL *(weifelend)* : Ja, nu zie ik u zitten. God zeg, wat een diepe put.
(Fluit tussen zijn tanden.)
Het zal een hele hijs worden om u daar weer uit te halen. Daar hebben we materiaal voor nodig.

STEM IN DE PUT : Hebt u geen ladder bij de hand? Of een stevig touw misschien?

PAUL *(kijkt rond)* : Nee . . . Ik zal even buiten gaan kijken. Achter het huis misschien.
(Zwaait het lucifertje uit.)
Ik ben zo terug. Geen paniek.
(Tegen Martha)
Blijf jij zo lang maar hier. Praat maar wat tegen hem.
(Hij gaat naar buiten.)

MARTHA *(buigt zich over de put)* :
Hebt u niets gebroken?

STEM IN DE PUT : Mijn horloge, ja. Hoe laat is het nu?

MARTHA *(kijkt op haar horloge)* :
Tien over half elf.

STEM IN DE PUT : Hoe laat, zegt u?

MARTHA : Twintig vóór elf.

STEM IN DE PUT : Jakkas.

MARTHA : En u zit hier al sinds gisteravond?

STEM IN DE PUT : Ja. Er groeit al mos op mijn rug.

MARTHA : Uw moreel schijnt in ieder geval uitstekend te zijn.
Ik geloof dat ik gauw zou afknappen, als ik zo lang in zo'n donkere put moest zitten. Ik zou gek worden van angst. Het idee dat je daar wekenlang, of misschien zelfs maanden zou kunnen zitten zonder dat er iemand langs komt . . .

STEM IN DE PUT : Het is lang niet zo erg als u denkt. De meeste mensen zitten hun leven lang diep in de put. Ze trappen al door de rotte vloer van de maatschappij op het moment dat ze van de navelstreng worden losgesneden. Nou en daar zitten ze dan in de strontput, tot aan hun nek in de zorgen, in de narigheid, hun leven lang. Geen mens die ze eruit haalt. Integendeel, hoe harder ze schreeuwen, hoe meer stront ze op hun kop krijgen ...

MARTHA : U bent toch niet een van die langharigen, van die hippies of punkers?

STEM IN DE PUT : Nee. Waarom denkt u dat?

MARTHA : Omdat die net zulke dingen zeggen. Die zitten ook altijd maar af te geven op de maatschappij, op al wat rot en voos is, en ten slotte ... het zijn zelf ook zulke viezerikken.

STEM IN DE PUT : Mevrouw, wil u alstublieft aan de andere kant van de put gaan staan?

MARTHA : Aan de andere kant? Waarom?

STEM IN DE PUT : U kwijlt op mijn hoofd.

MARTHA : Gaat u dan aan de andere kant van de put zitten...
(*opeens achterdochtig*)
U wil zeker onder mijn rok kijken

STEM IN DE PUT : Da's wel een enige gelegenheid, hè.

MARTHA (*gaat een eindje achteruit*)

STEM IN DE PUT : Blijft u maar gerust staan, hoor. Ik kan niet zien of u een rok of een pantalon aanheeft. Overigens, ik ben verloofd.

MARTHA : Dat maakt voor de meeste mannen geen verschil.

STEM IN DE PUT : Nou voor mij wel. Ik ben een kuise Josef. Daarom zit ik ook in de put.

MARTHA : U vindt het blijkbaar allemaal nogal grappig. Maar ik veronderstel dat uw verloofde zich wel heel erg ongerust over u zal maken.

STEM IN DE PUT : Dat zal wel. Het arme kind zal denken dat ik verongelukt ben.

MARTHA : Dat is dan niet zo ver ernaast, wel?

STEM IN DE PUT : Ik was op weg naar haar, gisteravond. Ik kwam hier rustig voorbij, en toen zag ik een zeldzame vogel uit de populieren langs de weg opvliegen.¹ Een prachtvogel, met een gele bef en een groene kuif. Mijn hart begon vlugger te kloppen, ik ben opzetter van vogels moet u weten, en er is geen enkele inheemse vogel die ik niet met één oogopslag thuis kan brengen, maar dié had ik nog nooit gezien. Ik hield hem in de gaten en zag dat hij door een van de kapotte ruiten het schuurtje invloog. Ik erachter aan. Ik zet mijn fiets tegen de muur van het schuurtje –

MARTHA : O, bent u op de fiets gekomen?

STEM IN DE PUT : Ja. Hebt u hem niet zien staan, buiten, tegen de muur?

MARTHA : Ik heb er niet speciaal op gelet, maar ik geloof toch niet dat er een fiets stond. Het zou me wel zijn opgevallen.

STEM IN DE PUT : Jezus, dat zou een ploertenstreek zijn.

MARTHA : Ik ben zo terug.

(Zij gaat naar buiten en komt na een paar seconden weer binnen.)

Buigt zich over de put

Hij staat er nog, hoor.

STEM IN DE PUT : Godzijdank. Da's een hele opluchting.

MARTHA : Er zitten blauwe snelbinders op.

STEM IN DE PUT : Juist, ja. Dat is een meevaller, hé. Je denkt altijd dat een ongeluk nooit alleen komt, maar waarom zou het voor de aardigheid niet eens een keertje alleen komen?

MARTHA : U bent net zo'n optimist als mijn man. Die denkt dat het hem zal lukken om met kousen en schoenen aan in de hemel te komen.

STEM IN DE PUT : Dat blijkt dan wel een ander soort van optimisme te zijn dan het mijne. Zeg, hij blijft erg lang weg, vindt u niet?

MARTHA : Ja. Ik zou me toch maar niet te veel zorgen maken. Het komt allemaal wel op zijn pootjes terecht.

(poosje stilte)

Zal ik nog een lucifertje afstrijken?

STEM IN DE PUT : Voor mij hoeft het niet. Dacht u soms dat ik de krant wou lezen?

MARTHA : Ik dacht dat u het prettig zou vinden om wat licht te hebben.

STEM IN DE PUT : Ach, weet u, ik begin al aan het donker te wennen. In het begin is het angstaanjagend, maar na een tijdje ga je je aanpassen, je bloed zakt weer in je tenen en je gaat over allerlei dingen zitten nadenken.

MARTHA : Dat kan ik me voorstellen. Het schijnt dat je in zulke momenten heel klaar in jezelf kunt zien, en dat je alles in korte tijd opnieuw beleeft, al wat je gedaan en gezegd en gevoeld hebt, net alsof je naar de film van je eigen leven zit te kijken.

STEM IN DE PUT : Dat is kletsboek, neem dat van me aan. Je zit integendeel aan de lulligste dingen te denken. Weet u dat ik daarstraks, even voordat u binnenkwam, aan die vogel zat te denken? Dat gelooft u natuurlijk niet. En vanmorgen dacht ik eraan, dat ik eergisteren het wekelijks bijvoegsel niet heb gekregen. Daar staat een strip in die ik regelmatig volg : *De zonen van Donderwolk*. Tja, aan dat soort dingen zit ik dan te denken. Net als een imbeciel.² Gek, hé?

MARTHA : Dat is merkwaardig. Ik had het me heel anders voorgesteld. U hebt zeker gekruimde keukenbeschuit in uw hoofd, anders kan ik het niet uitleggen.

STEM IN DE PUT : Soldatenbeschuit. Dat is heel wat waarschijnlijker. Mijn vader is namelijk beroepsmilitair.

MARTHA : O ja?
(Zij heft luisterend het hoofd op)
Ik geloof dat ik Paul hoor.

STEM IN DE PUT : Wat zegt u?

MARTHA *(over de put, richting deur)* :
Mijn man komt eraan.

STEM IN DE PUT : Met zijn kousen en schoenen aan.

MARTHA *(giechelt)* : Allicht.

STEM IN DE PUT : Om er nog even op terug te komen – weet u wat ik vanmorgen gedaan heb, tegen de ochtend aan? Ik heb het geluid van een krekel zitten nabootsen. Daar houd ik me nu al maandenlang mee bezig, maar het was me nooit helemaal gelukt om er die zeurige snerptoon in te krijgen, en toen ging het opeens vanzelf. Door autosuggestie, zoals dat heet. Ik zei tegen mezelf: “Crazy, dit zijn de ideale omstandigheden, probeer je in te denken dat je een krekel bent, zo’n ouwe zeur van een huiskrekel, concentreer je zo intens mogelijk. Dat deed ik, en waarachtig, het lukte, buiten elke verwachting. Fantastisch. Moet u horen.

(Gesjirp van een krekel in de put)
Wat vindt u daarvan?

Marthe *(verwonderd en bewonderend)* :
Geweldig. Hoe is het mogelijk. Je zou zweren dat je een verliefde krekel bent.³

STEM IN DE PUT *(sjirpt nog even, aangemoedigd)* :
Ik moet eerlijk zeggen, dat ik er zelf versteld van sta.

MARTHA : Hoe doet u dat eigenlijk?

STEM IN DE PUT : Heel eenvoudig, door de onderkanten van mijn voorvleugels tegen elkaar te wrijven.

MARTHA : U bent me een rare waterchinees. Ik liep er alweer in.

PAUL *(komt binnen)* : Niets te vinden. Geen ladder. Geen touw. Ik heb ook in de oude varkensstallen gekeken, achter de boomgaard. Niets, hoor.

MARTHA : Wat zullen we dan doen?

STEM IN DE PUT : Ik versta u niet. Spreekt u alstublieft wat luider.

MARTHA *(over de put)* : Ik stond tegen mijn man te praten. Hij zegt dat hij niets gevonden heeft.

PAUL *(dichterbij komend, tot aan de put)* : Ik zal ergens hulp gaan halen, daar zit niets anders op. Of de politie verwittigen. We kunnen die jongen niet aan zijn lot overlaten.

MARTHA : Nee, dat kunnen we in geen geval doen.
(Een beetje opgewonden)
Moet je horen, Paul, hoe reëel hij het geluid van een krekkel kan nabootsen.

PAUL *(tamelijk onverschillig)* : O ja?
(Buigt zich over de put)
Nou – en? Kunt u 't nog een poosje volhouden?

STEM IN DE PUT : Ja zeker. Ik maak nog geen slagzij. Ik voel me wel kiplekker. Als ik niet zo'n honger had, en die verrekte pijn in mijn schouderbladen ...

PAUL : Niet opgeven, en zoveel mogelijk in beweging blijven, anders worden uw spieren stram en krijgt u stoornissen in de bloedsomloop. Ik ga meteen hulp halen. Over een halfuurtje ziet u weer daglicht.

STEM IN DE PUT : Ik vertrouw op u , meneer. Doe het maar rustig aan. Ik verveel me niet.

PAUL *(tegen Martha)* : Hou jij hem zolang nog maar gezelschap. Hou 'em aan de praat als je kunt, anders krijgt die stakkerd misschien nog een zenuwinstorting.

MARTHA : Daar is echt geen gevaar bij. Ik geloof dat er wielotjes onder staan, onder die jongen. Die rolt er wel doorheen.

PAUL *(terloops, terwijl hij weggaat)* :
Je hebt je jurk vuil gemaakt.
(Verdwijnt door de schreeuwende deur)

MARTHA *(bekijkt haar japon, klopt hem af)* :
Deksels en een ladder in mijn kous op de koop toe.

STEM IN DE PUT : Hebt u een ladder gevonden?

MARTHA *(over de put)* : In mijn kous, ja.

STEM IN DE PUT : Waarom draagt u geen laddervrije kousen?

MARTHA : Het zijn laddervrije.

STEM IN DE PUT : Crazy.

MARTHA : Wát?

STEM IN DE PUT : Ik zei: crazy!

MARTHA : Zo heet u ook, is het niet?

(Buiten hoort men het starten en weggrijden van een auto)

STEM IN DE PUT : Ik heet eigenlijk Tom, maar iedereen noemt me Crazy, mijn vrienden, mijn verloofde, mijn vader – mijn moeder niet, die zegt Tom.
Als Elfie in een rotbui is, dan zegt ze wel eens Crazy Buck tegen me.

MARTHA : Wie is Elfie? Uw verloofde zeker.

STEM IN DE PUT : Ja.

MARTHA : En wat zegt ze dan?

STEM IN DE PUT : Crazy Buck

MARTHA : Crazy Buck. Wat grappig.

STEM IN DE PUT : Er is niks grappigs aan. Weet u wat het wil zeggen?

MARTHA : Nee.

STEM IN DE PUT : Malle rammelaar.

MARTHA : Toe maar. Als ik dat tegen mijn man zou durven zeggen, hij zou me een rammel verkopen, reken maar.

STEM IN DE PUT : Is hij een bruoit?

MARTHA : Wie? Paul? Paul een bruoit? God beware me. Nee. Maar zoiets zeg je toch niet tegen elkaar.

STEM IN DE PUT : Dat ligt eraan. Elfie is niet op haar bekje gevallen. Ik mag haar anders wel. Ze kan ook heel lief zijn.

(korte stilte. Gesjirp uit de put.)

MARTHA : Kunt u ook nog ander geluiden nabootsen?

STEM IN DE PUT : Van dieren bedoelt u?

MARTHA : Om het even waarvan.

STEM IN DE PUT : Niet zo goed, vrees ik. Laat eens kijken ... Het geluid van doperwtjes misschien.

MARTHA : Die maken toch geen geluid.

STEM IN DE PUT : Dat zegt ù. Alles maakt geluid. Het menselijk gehoor is alleen niet voldoende ontwikkeld om het op te vangen. Weet u dat ik hierbeneden de oorwurmen kan horen zuchten? Maar dan moet het héél stil zijn.

MARTHA : Zitten er oorwurmen daarbeneden?

STEM IN DE PUT : Nogal wat, ja.

MARTHA : Hoe weet u dat het oorwurmen zijn? U kunt ze toch niet zien in het donker.

STEM IN DE PUT : Ik zei toch dat ik ze kon horen zuchten.
En aan hun manier van lopen ...
Bij de meeste mensen is het gehoor een onderontwikkeld zintuig. Bij mij niet. Ik kan een Franse kaas horen gisten. Het vraagt natuurlijk wel enige oefening.

MARTHA *(zij zit gehurkt om zich heen naar de grond te kijken)* :
Hier zit er ook een, u hebt gelijk. En daar loopt er nog eentje ...

STEM IN DE PUT *(triomfantelijk)* : Ziet u wel.

MARTHA : Ik heb nog nooit zulke rare oorwurmen gezien. Het lijkt wel of ze breukbandjes aan hebben.

STEM IN DE PUT : Er bestaan wel negenhonderd verschillende variëteiten van oorwurmen. De meest voorkomende in onze streken zijn de plukkertjes en de stoffertjes. Dit zullen voorzeker plukkertjes zijn.

MARTHA : U weet er blijkbaar alles van.

STEM IN DE PUT : Niet alles, maar toch een heleboel.

MARTHA : Die zitten in de bloempotten, hè?

STEM IN DE PUT : Alleen de potstoffertjes, ja, dié wel. U trapt ze toch niet dood?

MARTHA : Nee. Ik kijk er alleen maar naar.

STEM IN DE PUT : Ze zijn volkomen onschadelijk en ongevaarlijk, moet u weten.

MARTHA : Ja, dat weet ik.

(korte stilte)

Nou, laat eens horen. Ik dacht dat u het geluid van doperwten zou nabootsen.

STEM IN DE PUT : Dat heb ik al gedaan.

MARTHA : Ik heb er niets van gehoord.

STEM IN DE PUT : Daar, ziet u wel. Uw gehoor is onderontwikkeld.

MARTHA : U neemt me in het ootje.

STEM IN DE PUT *(geeuwend)* : Ik geloof dat ik slaap begin te krijgen.

MARTHA : Ik zou toch maar proberen wakker te blijven.

(Ze kijkt ongeduldig op haar horloge, gaat naar het raam met de kapotte ruit en kijkt naar buiten om te zien of Paul er nog niet aankomt. Ze maakt van de gelegenheid gebruik om haar japon op te schorten en haar verfomfaaide onderkleden te schikken.)

STEM IN DE PUT : Zeg, mevrouwtje ...

MARTHA *(trekt haastig haar japon omlaag en gaat tot bij de put)* :

Ja.

STEM IN DE PUT : Zou u nog eens willen kijken of mijn fiets er nog staat?

MARTHA : Natuurlijk staat die er nog. Daar ben ik zeker van. Ik hoef niet eens te gaan kijken.

STEM IN DE PUT : Je weet nooit.

MARTHA : Wie zou er mee aan de haal gaan? Hier komt geen levende ziel voorbij.

STEM IN DE PUT : Kijkt u toch maar eens.

MARTHA : Nou goed als ik u daarmee een plezier kan doen.

(Ze gaat naar buiten, blijft enkele seconden weg en als ze weer binnenkomt, klinkt er uit de put een geluid op als van een klaterende fontein. Ze buigt zich over het gat.) Ja hoor. Hij staat er nog.

STEM IN DE PUT *(door het geklater heen)* : Zitten de snelbinders er nog op?

MARTHA : Ja
(Luistert naar het geluid)
Welk geluid bootst u nu weer na?

STEM IN DE PUT : De koekoek.

MARTHA : Daar lijkt het helemaal niet op

STEM IN DE PUT *(terwijl het geklater geleidelijk verzwakt en ten slotte ophoudt)* :
Daar geef ik mezelf ook rekenschap van.
(met een diepe zucht)
Het spijt me, hoor. Ik had gehoopt dat u langer weg zou blijven.
Ik kon het echt niet langer ophouden.

MARTHA *(verlegen, het hoofd enigszins afgewend van de put)* :
O, neem me niet kwalijk
... *(stilte)*

STEM IN DE PUT : Hoe laat is het nu?

MARTHA *(kijkt op haar horloge)* : Half twaalf.

STEM IN DE PUT : Wilt u 't even voor me opschrijven?

MARTHA : Wat? Het uur?

STEM IN DE PUT : Ja.

MARTHA : Waarom? Wat heeft u daaraan?

STEM IN DE PUT : Zo maar. Ik zou het fijn vinden, als u het op een papiertje schreef en dat naar beneden liet dwarrelen.

MARTHA : Maar u kunt het toch niet lezen?

STEM IN DE PUT : Dat hoeft ook niet. Ik weet immers wat erop staat. Tenminste – nou kijk eens. Ik veronderstel dat erop staat halftwaalf, maar het zou wel kunnen dat u er iets anders op schrijft, omdat ik het toch niet kan lezen. Bijvoorbeeld, ik zeg maar wat: Crazy, I love you.

MARTHA : Waarom zou ik dat erop schrijven? Malle jongen. Ik zou je moeder kunnen zijn.

STEM IN DE PUT : Dat geloof ik nooit. U heeft de stem van een jonge vrouw. En mijn gehoor, dat weet u, is bijzonder goed ontwikkeld.

MARTHA *(glimlachend, gevleid)* : Straks maakt u me nog het hoofd op hol.

STEM IN DE PUT : U wilt het dus niet voor me opschrijven?

MARTHA : Ik wil wel, maar ik heb geen papier bij me. In mijn handtasje, ja daar zit een schrijfblokje in, maar die ligt in de auto.

STEM IN DE PUT : Hebt u dan niets anders dat u naar beneden kunt laten dwarrelen? Een zakdoekje of zo?

MARTHA : Die zit ook in mijn handtas. *(Denkt na)* Weet je wat ik zou kunnen doen? Buiten een blaadje van de heg aftrekken.

STEM IN DE PUT : Nee geen blaadje van de heg. Dat is zo onpersoonlijk.

MARTHA : Tja – En moet het per se dwarrelen?

STEM IN DE PUT : Liefst wel.

(Met bijna kinderlijke verrukking)

Dan zie ik het op me afkomen als een grote dwarrelende vlinder ...

MARTHA *(half voor zich uit, dromerig)* :

... die op je hand komt zitten ...

STEM IN DE PUT : Die op mijn hand komt zitten, ja.

MARTHA : De vlinder in de krekelpot. Zou dat geen mooie titel zijn voor een sprookje? Ik wou dat ik kon schrijven ...

(Buiten stopt een auto. Een portier wordt dichtgeklapt.)

STEM IN DE PUT *(heeft de auto blijkbaar niet gehoord)* :

Weet u waar ik opeens zin in heb? In marsepein. Een dobbelsteen van marsepein. Met zes chocoladen ogen op ieder vlak.

PAUL *(komt binnen, een pakje in de hand)* :

Ben ik niet vlug terug? Ik ben naar Oeteren gereden, daar is een politiebureau. Ze konden niemand sturen vóór twaalf uur, zeiden ze, maar op mijn aandringen hebben ze ten slotte de brandweer opgebeld. Die is waarschijnlijk onderweg.

(Gaat met het pakje bij de put)

Ik heb voor die jongen een punt broodpudding meegebracht, zodat hij niet van zijn stokje valt. Lekkere lillende broodpudding met een kwak rozijnen erin.

MARTHA *(met afkeurende blik)* :

Broodpudding! Wat een idee. Iedereen lust toch geen broodpudding. Waarom heb je geen marsepein meegebracht? Daar had hij juist zin in.

PAUL *(onverstoorbaar)* : Ik had niet zoveel keus. Ik heb meegebracht wat ik kon krijgen. Overigens, honger maakt rauwe bonen zoet. Je zult eens zien ... *(Buigt zich over de put)*

Pak vast, jongen. Ik heb een punt broodpudding voor je meegebracht, om je honger te stillen. Opgelet, daar komt ie!

(Gooit het pakje in het gat naar beneden) Heb je 'm?

STEM IN DE PUT : Ja. Wel bedankt. Dat is erg vriendelijk.

MARTHA *(boos tegen Paul)* : Het lijkt wel haast of jij de zeeleeuwen staat te voeren.

PAUL *(verwonderd)* : Hé, wat mankeert jou? Wat zou jij dan doen? Een gedekte tafel neerlaten, met zilveren bestek en brandende kaarsen erop?

(Tegen Crazy) De brandweer komt zo dadelijk, hoor. Die haalt jou als een snoek met één zwaai weer op het droge. Je zult zien dat het allemaal wel goed afloopt. Keep smiling.

STEM IN DE PUT *(zwijgt, is kennelijk aan het eten)*

PAUL : Is ie lekker?

STEM IN DE PUT *(met volle mond)* :

Nou, en of. Ik zou een mal figuur slaan als hongerkunstenaar. Dat is niks voor mij. Mijn moeder zegt altijd dat ik de mot in de maag heb.

PAUL : Mijn vrouw dacht dat jij geen broodpudding lustte.

STEM IN DE PUT *(met halflege mond)* :

Ik ben gek op rozijnen, dat valt mee. Er zitten er heel wat in.

(Korte stilte)

Als ik u daar zo zie staan, boven mij, weet u waaraan u me dan doet denken?

PAUL : Nee.

STEM IN DE PUT : Aan een randgeval.

PAUL *(lacht)* : Mooi zo. Je hebt weer tabak in je pijp. Je kunt er al om lachen.

(Klopt zijn handen af, alsof hij ze bevuild had.

Tegen Martha, zelfvoldaan):

Nou, zus, wat denk je? Zullen we dan maar gaan? We kunnen niet langer blijven. We moeten onze koffers nog pakken. Of ben je vergeten dat we morgen naar Garmisch-Partenkirchen vertrekken?

MARTHA *(bezorgd)* : Zouden we niet nog even blijven?

PAUL : Wat kunnen we hier verder nog zitten doen? De jongen is safe.

MARTHA : Stel je voor dat ze 't vergeten – dat er niemand komt.

PAUL : Hoe zouden ze zoiets kunnen vergeten? Er staat een mensenleven op het spel.

(Kijkt op zijn horloge)

Bovendien verwacht ik om één uur een belangrijk telefoontje uit Utrecht.

MARTHA : Het is nog geen twaalf uur.

PAUL : Martha, wees nu toch redelijk. Het heeft geen zin om hier nog langer te blijven. De jongen maakt het uitstekend en over een kwartiertje halen ze hem eruit. Misschien duurt het niet eens zo lang.

(Gaat al naar de deur)

Je kunt altijd vanmiddag nog even komen kijken. Toe nou.

MARTHA *(Buigt zich, na enkele ogenblikken van besluiteloosheid, over de put)* :

Crazy!

STEM IN DE PUT : Ja?

MARTHA : Zou je 't erg vinden, als we nu weggingen?

We vertrekken morgen naar het buitenland en we moeten onze koffers nog pakken. Bovendien verwacht mijn man op de middag een belangrijk telefoontje. Vind je 't erg?

STEM IN DE PUT : Ik vind het wel jammer, dat ik nu nooit zal weten hoe u er uit ziet. Ik zal u nooit van dichtbij zien.

MARTHA : Je zou alleen maar vreselijk ontgoocheld zijn.

STEM IN DE PUT : Daarmee staat u dan, voor wat mij betreft, op één lijn met God. Die krijg je ook nooit van dichtbij te zien.

MARTHA : Gekkerd.

STEM IN DE PUT : Zeg, mevrouwetje – hebt u thuis geen kanarievogel?

MARTHA : Nee, mijn man wil geen beesten in huis. Waarom vraag je dat?

STEM IN DE PUT : Wel, ik dacht: ‘als ze een kanarie heeft en die gaat dood, dan wil ik die wel voor haar opzetten’. Gratis natuurlijk.

MARTHA (*vertederd*) : Dat is aardig van je. Je bent een beste jongen.

PAUL (*ongeduldig wachtend bij de deur*) :
Kom je eindelijk?

MARTHA (*over haar schouder*) :
Ja, ik kom.

STEM IN DE PUT : Zou u me nog één dienst willen bewijzen voordat u weggaat?

MARTHA : Ja natuurlijk.

STEM IN DE PUT : Als u misschien zo vriendelijk wou zijn om mijn fiets binnen te halen.

MARTHA : Je fiets, ja. Daar kun je op rekenen. Ik doe het meteen.
(Ze gaat naar de deur en zegt in het voorbijgaan tegen Paul)
Hij vraagt of ik zijn fiets wil binnenhalen.
(Paul gaat achter haar naar buiten. Martha komt dadelijk daarop alleen weer binnen, met de fiets, die ze tegen de muur neerzet. Ze gaat naar de put)
Wist jij dat je een lekke achterband hebt?

STEM IN DE PUT (*opgewonden*) :
Wat? Donders, wat een gemene streek. Die hebben ze vast kapot geprikt.

MARTHA : Dat zou me verbazen. Wie zou zoiets doen?

STEM IN DE PUT : Nou, het geeft niks. Trekt u zich daar maar niks van aan. Het is ook weer niet het einde van de wereld.

MARTHA : Ik ga dan maar. Mijn man wordt ongeduldig. Dag, Crazy. Dag, jongen.

STEM IN DE PUT : Dag, hoor. En bedankt voor de hulp.
(Terwijl Martha naar de deur gaat :) En goeie reis!
(Martha kijkt nog even achterom en gaat schoorvoetend buiten. Even later slaat buiten een motor aan. Portieren worden dichtgeklapt. Geluid van een weggrijdende auto. Een korte stilte, waarna uit de put een doordringend gesjirp opstijgt.)

DOEK

TUSSENSPEL

Een modern interieur : de slaapkamer van Martha en Paul. De deuren van de klerkast staan open. Op het bed liggen twee geopende, halfgevulde reiskoffers. Ernaast, op de kaptafel en op een van de twee stoelen liggen stapeltjes ondergoed, hemden, spulletjes, enz. Tegen de zijkant van de klerkast staan twee paar skilatten en -stokken. Het ziet er vrij rommelig uit. Paul draaft heen en weer tussen de klerkast en een van de koffers met allerlei spullen. Martha zit op de rand van het bed een nieuwe elastiekband aan haar beha te bevestigen. Ze ziet er lang niet zo actief uit als Paul, die zichtbaar in zijn nopjes is.

PAUL (*rommelend in een la*) :

Weet jij waar mijn groene wollen sokken gebleven zijn?
Ik vind ze nergens.

MARTHA (*afwezig*) : Nee.

(*Naait voort en schrikt dan uit haar gedachten op*)
Je groene sokken, zei je?

PAUL : Ja, mijn skisokken.

MARTHA : Die liggen in de verstelmand.

PAUL : Dan neem ik die grijze maar. Die zijn wel gestopt aan de hiel, maar dat ziet toch niemand.
(*Pakt de grijze sokken en nog wat andere spullen op en draagt ze naar zijn koffer.*)
Jij schiet niet op. Mijn koffer is bijna gepakt.

MARTHA (*heeft nauwelijks gehoord wat hij gezegd heeft, knipt haar garendraad af en zegt met een vage dromerige glimlach*) :

Weet je wat die jongen tegen me zei? Jij was toen weg. Hij zei –

PAUL (*met zijn aandacht bij het inpakken*) :

Ik vraag me af of het er allemaal wel zal ingaan.

MARTHA : – hij zei dat ik de stem had van een jonge vrouw.

PAUL : Wie zei dat?

MARTHA : Die jongen.

PAUL : Welke jongen?

MARTHA : Die jongen in de put. Crazy.

PAUL (*met een flets lachje*) : Daar groeit een gevaarlijke charmeur uit, uit die knaap.

(*Bijna onmiddellijk daarop*)

Zeg, zou je niet voortmaken?

(*Overziet de resterende stapeltjes reisgoed*)

Ik hoop dat ik niets vergeten heb. Vorig jaar hadden we de schoenlepel vergeten.

PAUL : *(Denkt na)*

O ja, de after shave.

(Gaat de kamer uit en keert even later weer terug met de after shave)

MARTHA : 't Was wel een rare jongen, vond jij dat ook niet? Hij zat de hele tijd over zijn fiets te tobben. Zijn fiets was zijn Heiland.

PAUL : Zijn eiland?

MARTHA *(met sterk aangeblazen H)* :

Zijn Heiland.

PAUL : Zei hij dat zelf?

MARTHA : Nee, ik zeg dat. Het leek wel zo.

PAUL : Merkwaardig. Die jongen lijkt waarschijnlijk aan cyclomanie of hoe zou je dat noemen?

MARTHA : Waarom? Omdat hij aan zijn fiets hangt? Jij hangt ook aan je Porsche.

PAUL : Dat kan je daarmee niet vergelijken. De auto is een symbool van deze tijd, maar dat kun je van een fiets niet zeggen.

(Gaat voort met inpakken)

Kleerhangers – die nemen we ook mee. Weet je nog wel: in dat hotel waar we vorig jaar waren, daar hadden we niet eens kleerhangers.

(Pakt een stel kleerhangers uit de kast)

MARTHA : Dat is twéé jaar geleden. En dat was niet in Garmisch, maar in Mittenwald.

PAUL : Is dat al twéé jaar geleden? Inderdaad, je hebt gelijk. Henri was toen bij ons. Ik heb me wel kostelijk geamuseerd met hem.

(Met ironische nadruk :)

Monsieur Henri.

(Gewoon :)

De grote attractie van de punchhoertjes. Een zuipschuit van je welste. Wat zei hij ook weer?

‘Christus kon wijn in bloed veranderen, maar dat is geen verdienste, er is geen gebrek aan bloed in de wereld, ik kan tenminste bloed in wijn veranderen.’

Ik geloof inderdaad dat je uit zijn bloedvaten een heel fust wijnzuur op flessen zou kunnen tappen.

(Pakt enkele spullen van het bed op)

Mag ik die pull en die muiltjes bij jou in de koffer doen? Ik heb geen plaats meer in de mijne.

(stopt zijn spullen in haar koffer zonder haar antwoord af te wachten.)

Van wijn gesproken : ik heb al zitten overdenken, of we die put niet als wijnkelder zouden kunnen gebruiken?

MARTHA : Je bedoelt die put in de schuur, waar die jongen is in gevallen?

PAUL : Ja.

MARTHA : Dat is geen slecht idee.
*(Rekt de elastiekband van haar beha uit om hem te proberen.
Korte stilte)*
Weet je hoe we het huis na de verbouwing zouden kunnen noemen?
Het Krekelhof. Of de Krekelput.

PAUL *(niet zo enthousiast)* : Mmm. Ik had gedacht gewoon maar Het Schuurtje.
*(Op de achtergrond is sinds een halve minuut of wat een verwijderd
en verward rumoer hoorbaar, dat van de straat schijn te komen. Men
herkent in dat rumoer vaag gejoel van menselijke stemmen, de tonen
van een of meer fluiten en een eentonig, ritmisch klepperend geluid.)*

PAUL : Hoor jij dat ook? Dat rumoer?
(Luistert)

MARTHA *(luistert op haar beurt)* :
Ja. En muziek. Trommels en fluiten.

PAUL *(ietwat schamper)* : Er gaat tegenwoordig geen dag voorbij zonder protestmars,
optocht, happening, weet ik veel wat. Zonder opschudding kan het
niet meer. De straat is het theater geworden van Jantje Contrarie.

MARTHA *(antwoordt niet. Zij trekt zittend op de rand van het bed met haar rug naar het
publiek, haar blouse uit en doet haar verstelde beha aan.)*

PAUL *(weer aan het inpakken)* :
Neem jij lectuur mee?

MARTHA : Ik zal een paar magazines kopen in het station.

PAUL *(pakt een boek op van het nachtkastje en bekijkt het)* :
Ik denk dat ik die Havank maar eens zal meenemen, voor onderweg in
de trein.
(Leest de titel)
Het geheim van de zevende sleutel.
(Doorbladert het boek)
Heb jij het al uit?

MARTHA : Ja.

PAUL : En? Wat vind je ervan?

MARTHA : Ik ben er niet weg van.

PAUL : O nee?
(Leest hier en daar een paar zinnen)
Hij schrijft anders wel vlot, dacht ik.
(Klapt het boek dicht en stopt het in zijn koffer)
Ik zal het toch maar meenemen.
(Perst de inhoud van de koffer mijn zijn handen aan)
Hé ja, we mogen niet vergeten Elvira een sleutel van de voordeur te
bezorgen, zodat ze de bus kan lichten en de planten water geven.

MARTHA : Mmm.

(Trekt haar blouse weer aan)

Hee, nu kan ik tenminste weer ademen. Ik zal uiteindelijk toch een nieuwe moeten kopen, als ik zo blijf uitzetten. Daar is vast weer een pond bij aangekomen sinds vorige maand.

PAUL : Dat verbaast me niet. Je neemt je dieet niet in acht.

(Buiten zwelt het rumoer aan. Men hoort nu duidelijk kreten, het pijpen van fluiten en een geklepper als van een stoet van boeren op klompen. Paul gaat naar het venster en kijkt van achter het gesloten raam de straat af.)

MARTHA : Zie je ze?

PAUL : Nee

(Trekt het raam open en steekt zijn hoofd naar buiten)

Ja nu zie ik ze. Ze komen eraan.

(Gejouw en gejoel op straat boven het gepijp en geklepper uit. Deze geluiden komen voortdurend dichterbij.)

Het is een hele troep.

MARTHA *(op haar beurt aan het inpakken, sloom en blijkbaar de hele tijd met haar gedachten elders) :*

Wat roepen ze?

PAUL : Ik weet het niet. Ik kan ze niet verstaan.

MARTHA : Weer zo'n bende herrieschoppers, allicht. De fistels van de contestatie.

PAUL : De bovengrondse actie van de underground.

(Slaat de naderende optocht gade)

Hé, nu weet ik het. Het zijn Rooie Kabouters. Moet je zien.

Het is wel leuk. Er is een heel regiment bij op klompen. En drie of vier fluitspelers, vooraan.

MARTHA : Hebben ze rooie mutsen op?

PAUL : Niet allemaal. Sommige. Van die rooie tipmutsen. Het is wel een keurig gezicht.

MARTHA *(gaat, nieuwsgierig geworden, op haar beurt aan het raam staan, naast Paul) :*
God, het zijn er heel wat. Ik wist niet dat er zoveel waren.

PAUL *(cynisch) :* Ze gaan en vermenigvuldigen zich, 's nachts, tussen de varens en de paddenstoelen.

MARTHA *(naïef) :* Het zijn seksmaniakken, hè?

PAUL : Nou, als je leest wat er op die spandoeken staat die ze meedragen, dan weet je genoeg.

MARTHA : Wat staat erop? Ik kan het niet lezen.

PAUL *(leest hardop voor) :* Het bed is ons slagveld ...⁴ Meer groen en minder fatsoen ...
Wij vegen het klootjesvolk aan onze klomp ...

MARTHA (*duidelijk gechoqueerd*) :

Wat kinderachtig.

(*Dadelijk daarop spontaan :*)

O kijk eens, die ene daar, helemaal vooraan, die heeft een gieter bij zich. En er is ook water in. Hij besproeit er de omstanders mee. Zie je hem?

PAUL : Ja ja, ik zie hem.

MARTHA : Versta jij wat hij roept?

PAUL : Dominus vobiscum, of zoiets.⁵

MARTHA (*verontwaardigd*) : Maar dat is een ontheiliging !⁶

PAUL : Zo zou je het kunnen noemen. Wat een zielenpoten. Ze slaan ook een figuur als een gieter. Wat denken ze, dat ze daarmee het klootjesvolk imponeren?

MARTHA : Wat is dat eigenlijk, het klootjesvolk? Ik vind het maar een vies woord.

PAUL : Nou eh – daar verstaan ze de burgerij onder, de fatsoenlijke klasse – de bezittende klasse laat ik maar zeggen.

(*Het klikklakken van de klompen gaat over in een regelmatige roffel. De fluiten zwijgen en het eentonige geklepper van de klompen, weergalmend tussen de huizen, is een bijna obsederend geluid. De optocht is nu blijkbaar vlakbij.*)

MARTHA (*trekt zich haastig terug, schuw*) :

Ze hebben ons in de gaten. Die met zijn blonde baard roept iets naar ons.

KABOUTERSTEMMEN : Bourgeois! Snobs! Pias! Gemalen poppenstront!

MARTHA (*verschrikt*) : Hemel, wat een gespuis.

PAUL (*smalend, maar zich eveneens terugtrekkend*) :

Luizenbossen.

MARTHA (*bang*) : Doe het raam dicht, Paul.

PAUL (*uitdagend*) : Ik denk er niet aan. Ik heb het recht om in mijn eigen huis voor het raam te staan.

(*Gejouw en geschreeuw in de straat.*)

KABOUTERSTEMMEN : Vuile flikker! Ouwe zak! Kapitalist! Waar is je zwaluwstaart?!

MARTHA (*smekend*) : Paul, alsjeblieft ...

PAUL : Schandalig.

(*Doet vol hooghartige uitdaging het raam dicht. Bijna ogenblikkelijk barst onder het raam een soort van ketelmuziek los.*)

Ongehoord.

(*Paul en Martha blijven achter het gesloten raam staan gluren, op veilige afstand en een beetje verslagen.*)

MARTHA : Je wagen staat toch niet voor de deur?

PAUL : Godzijdank, nee. Die staat in de garage.

(Ze luisteren naar het afnemend tumult. Enkele schrille fluittonen. Het geluid van klompen, die zich weer in beweging zetten en zich geleidelijk weer verenigen in dezelfde obsederende klepperdans als voorheen. De optocht schijnt zich te verwijderen.)

MARTHA *(opgelucht)* : Ik was bang dat ze met tomaten of zo zouden gaan gooien.

PAUL *(nijdig)* : Dat is mij wat te gortig.

(Gaat van het raam weg.)

Kabouters! Ik heb me kabouters altijd heel anders voorgesteld. Maar je ziet wel dat ze het publiek niet op hand hebben. Veel bekijks hadden ze niet. De meeste mensen liepen gewoon door. Je kon duidelijk zien dat ze de pest hadden aan die troep leeglopers, die straatschenders.

MARTHA : Ik vond wel dat er behoorlijk wat volk naar ze stond te kijken. Ik heb zelfs mensen gezien die applaudisseerden.

PAUL *(wrokkig)* : Van d'r eigen soort, ja.

MARTHA : Wat riepen ze eigenlijk tegen je?

PAUL : Ja, wat riepen ze? De gewone schunnigheden. Vuile flikker en zo.

MARTHA : En ouwe zak. Dat heb ik ze ook horen roepen.

PAUL : Dat is best mogelijk. Je hoeft dat niet te herhalen.

(Pakt een van de skilatten op en morrelt wat aan de schoenbeugel.)
Schooiers zijn het. Homoseksuelen.

MARTHA : Denk je?

PAUL : Nou praat maar eens met Molenaar. Dat is ook een rooie – maar die is niet te spreken over dat tuig. Hij zegt dat ze alleen maar op ondermijning van het gezag aansturen. Molenaar is een fatsoenlijke vent, al is hij dan een rooie.

(Het straatrumoer is alleen nog vaag in de verte hoorbaar.)

MARTHA *(gaat op de rand van het bed zitten)* :

En hoe weet je dat het homo's zijn? Zegt Molenaar dat ook?

PAUL : Dat kijkt deuren en vensters uit. Ik hoef je dat toch niet te vertellen. Je bent toch geen gansje.

MARTHA *(zwijgt, staart voor zich uit.)*

PAUL *(zet de skilat terug op haar plaats en gaat maar weer eens naar het venster, gespannen, nerveus. Gromt)* :

Nu was ik helemaal in de vakantiestemming, maar die prollen hebben mijn humeur bedorven.

MARTHA : Ach toe nou – er is toch niets gebeurd.

PAUL : Niks gebeurd? Dan ben je zeker doof.

MARTHA : Als het bij woorden blijft ... Schelden kan iedereen. Laat ze maar eens bewijzen –

PAUL (*draait zich om en komt de kamer in, een beetje opgeruimd*) :
Je hebt gelijk. Waarom zou ik het me aantrekken? Ze maken zich ten slotte alleen maar impopulair. (*Kijkt op zijn horloge*)
Zou je niet voortmaken? Het is al kwart over drie.

MARTHA (*afwezig*) : Ja. (*Ze blijft zitten*)

PAUL (*gaat, nog steeds in een min of meer gedrukte stemming, naar de kamer ernaast en keert na enkele seconden met een dikke envelop terug.*)
De sigarenbandjes voor Helmut. Die zou ik haast vergeten.
(*Wurmt de envelop in zijn koffer.*)

MARTHA (*zwaarmoedig*) : 't Is niet te geloven. De wereld is blijkbaar voor iedereen een feest: die kabouters zetten de bloemetjes buiten, Miek geeft vanavond een tuinfeest voor de vrienden van de club, wij gaan naar Garmisch, alsof – alsof er niets aan de hand is ...

PAUL (*verwonderd*) : Wat is er dan aan de hand?

MARTHA : Ik bedoel maar – als ik er dan aan denk, dat die jongen misschien nog in de put zit ...

PAUL : Nee maar, zit jij nog steeds aan die jongen te denken? Zet het maar uit je hoofd : die is al lang weer thuis. Ofwel zit-ie op dit moment lekker zijn meisje te knuffelen.

MARTHA : Hij leek mij niet het type knuffelaar.

PAUL : Weet jij veel. Je weet niet eens hoe hij er uit ziet. Je hebt alleen zijn stem gehoord, de profundis.⁷

MARTHA (*een beetje dweperig*) : De stem is de galm van de ziel.

PAUL : Goeie genade, daar krijgen we de woorden met een hoge hoed en een stijve boord.
(*Knipt zijn sigarenetui open, neemt er een sigaar uit en zegt sarcastisch*)
Ik ga alvast een lekkere sigaar in mijn galmgat stoppen.
(*Steekt de sigaar op*)
God weet, die jongen is misschien ook een van die Rooie Luizenbossen ...

MARTHA : Een kabouter, ja. Geen rooie, maar een échte. Dat zou me niet verbazen.

PAUL (*spottend*) : Repelsteeltje in de put. Ja, zeg. Wie weet. (*Lurkt aan zijn sigaar*)
Nou, als jij denkt dat hij een echte kabouter is, dan zou ik me maar geen zorgen over hem maken. Dan komt hij er wel uit met toverkunsten. Dan heeft hij de brandweer niet nodig. Ofwel wordt hij door de witte wijven in een lelijke pad veranderd.

MARTHA : Je bent gemeen.

PAUL : Dat klopt. Je hebt het gehoord: ik ben een vuile flikker, een ouwe zak, een pias.

(Gaat weer naar het venster. Half voor zich uit:)

Moet je zien, die kerels veroorzaken ook nog een verkeerschaos. Er is een enorme opstopping in de straat.

MARTHA *(zich opwindend)* : Je weet heel goed hoe gemeen je bent. Ik zit de hele tijd aan die jongen te denken, omdat ik me kan voorstellen hoe afschuwelijk het moet zijn om helemaal alleen in die put te zitten, in het donker, en de oorwurmen en andere vieze beesten die over je heen kruipen – je kunt net zo goed levend begraven worden. Ik heb in ieder geval verbeelding genoeg om te weten welke gedachten door je hoofd gaan in zulke momenten ...

PAUL *(zich omkerend naar haar)* :

Maar lieve schat, ik zei je toch dat de brandweer door de politie is opgeroepen –

MARTHA *(valt hem heftig in de rede)* :

De brandweer, de brandweer ... Als jij op de brandweer rekt, dan mag je Willem op zijn bochel tikken. We hebben eens een kelderbrandje gehad, dat weet je toch zeker nog wel, en de dag nadien kwamen ze spuiten, precies achttien uur later, toen er niks meer te blussen viel.

PAUL : Ja, maar toen hadden ze de handen vol met al die ondergelopen kelders. Dat was vlak na die vreselijke wolkbreuk.

MARTHA *(opeens gedecideerd)* :

Je kunt zeggen wat je wil, maar ik ga erheen. *(Staat op)*
Ik wil zeker weten of ze hem eruit hebben gehaald.

PAUL : Verdikke zeg, als jij de kriebels krijgt ... Hoe laat denk je terug te zijn? Het is niet naast de deur. En je moet nog voort inpakken.

MARTHA : Om het even. Ik wil zekerheid hebben.

(Ze pakt haar handtas, rommelt erin en knipt ze weer toe)
Heb jij de sleutel van de auto?

PAUL *(haalt de sleutel uit zijn zak en geeft hem met een zucht aan haar)* :

Je lijkt wel bezeten.

MARTHA *(stopt de sleutel in haar tas, gejaagd)* :

Ik kan ook vanavond nog voort inpakken.

PAUL : Zul je voorzichtig zijn? Het is erg druk. Ik zou maar niet langs de ringbaan rijden.

MARTHA : Het is niet de eerste keer dat ik achter het stuur zit.

(Gaat haastig weg.)

PAUL *(roept haar na)* : Vergeet niet bij te tanken onderweg!

(Blijft een poosje onbeweeglijk staan, in een wolk sigarenrook. Gaat

dan naar het venster, met zijn ene hand in zijn broekzak, en kijkt een tijdlang naar buiten. Mompelt iets onverstaanbaars. Keert zich om, eerst besluiteloos, en gaat daarna resoluut op het nachtkastje af, waarop de telefoon staat. Neemt het telefoonboek uit het kastje, bladert erin, op zoek naar een nummer)

Brandweer, zie Gemeentediensten.

(Bladert een eindje voort, loopt met zijn vinger langs de kolommen)

Ah, brandweer ...

(Draait het nummer, wacht op de aansluiting)

Hallo? Met de brandweer? ...

Brigadier, ik ben vanmorgen bij de politie geweest in verband met die jongen die aan de Heikant in die ouwe brandput is gevallen ...

Juist, ja. Om helemaal gerust te zijn wou ik even informeren of het allemaal goed is afgelopen. Ik kon niet blijven wachten, ziet u, en eh

...

(Verbijsterd)

Wat?! Maar dat is toch niet mogelijk

Daar begrijp ik niets van ... Ja Ja

Jongens, jongens, daar sta ik van te kijken ...

Ja, ik ben de eigenaar. Ik heb die schuur onlangs gekocht, cum annexis

'Tuurlijk ...

Nee, dat begrijp ik wel. Dat kunt ú niet helpen ... Juist

En wat denkt u nu te doen? Ja ...

God ja, ik moet eerlijk zeggen Mm

Goed. Ja. Mijn vrouw is erheen ...

Goed. Nou dan, bedankt hoor ...

Dag, brigadier.

(Legt de hoorn neer, lurkt zwaar aan zijn sigaar. Hij ziet er ontdaan uit.)

Die vervloekte vlegel!

DOEK

TWEEDE BEDRIJF

Zelfde plaats als in het eerste bedrijf : de schuur met de put en de fiets tegen de muur. Het is doodstil. Na een poosje hoort men buiten een auto stoppen, een motor afzetten en een portier dichtklappen. Even later gaat de deur van de schuur schreeuwend open. Martha komt binnen, aarzelend, met een gezicht waarop bange twijfel te lezen is.

MARTHA (*weifelend*) : Crazy?

STEM IN DE PUT (*na een korte stilte*) : Ja!

MARTHA (*schrikt*) : Wel allemachtig ben je er nog niet uit?!

(*Haast zich tot aan de rand van de put*)

O ik wist het wel. Ik had er een voorgevoel van.

(*Buigt zich over de put*)

Afschuwelijk, ze hebben jou dus gewoon d'r in laten zitten. Wat een schande!

STEM IN DE PUT : O bent u het? Ik dacht dat het Elfie was. Ik vroeg me al af : hoe kan ze weten dat ik hier ben? ...

MARTHA : Het is een schandaal.

STEM IN DE PUT : Ik dacht dat u op reis ging?

MARTHA : Morgen.

STEM IN DE PUT : Naar Zwitserland?

MARTHA : Nee, naar Beieren.

STEM IN DE PUT : In Beieren, daar leggen de toeristen gouden eieren.

MARTHA : Wat zeg je?

STEM IN DE PUT (*een beetje luider*) : In Beieren daar leggen de toeristen gouden eieren. Mijn moeder zegt dat altijd.

MARTHA : Hemel, jij hebt nog de moed om grapjes te maken. Je bent een rare snijboon.

STEM IN DE PUT : Hé ja, waarom niet. Waarom zou ik geen grapjes maken. Ik heb het hier naar mijn zin.

MARTHA : Dat kun je mij niet wijsmaken.

STEM IN DE PUT : Toch is het zo.

MARTHA : Naar je zin, in die vuile stinkende donkere put? Zonder eten en zonder drinken? Je houdt me voor het lapje. Je bent toch geen oorwurm.

STEM IN DE PUT : Wat ben ik dan?

MARTHA : Een menselijk wezen.

STEM IN DE PUT : Bent u daar zo zeker van? Toen die brandweperlui hier kwamen, schrokken ze zich haast dood toen ik tegen ze zei –

MARTHA (*ontzet*) : Crazy! Je wil toch niet beweren, dat de brandweer hier geweest is?

STEM IN DE PUT : Ja, natuurlijk is die hier geweest. U was nog geen tien minuten weg.

MARTHA : Nu begrijp ik er niets meer van. Hoe komt het dan dat u nog in die put zit?

STEM IN DE PUT : Omdat ik er niet uit wil.

MARTHA (*onthutst*) : Dat bestáát niet. Malle jongen. Heb jij tegen ze gezegd – of ben je alweer bezig een grapje te maken?

STEM IN DE PUT : Ze wilden me met geweld eruit halen, en ik zei dat ze het recht niet hadden om dat te doen, dat je iemand niet kon verbieden om zich in een put te vestigen, nou en toen begonnen ze te twijfelen. Ze zeiden dat ze met iemand van de politie zouden terugkomen, en dat ik dan wel eens zou zien wat er zou gebeuren.

(*Korte stilte*)

Gelooft u dat ze het recht hebben om me hieruit te halen?

MARTHA : Dat weet ik niet. Maar ik weet wel dat je daar onmogelijk kunt blijven zitten.

STEM IN DE PUT : Ik kan me niet voorstellen dat er een wet zou bestaan, die de mensen uitdrukkelijk verbiedt om in een put te gaan wonen. Waarom in een kamer wel, en niet in een put?

MARTHA : Omdat je reuma kunt krijgen, en blind worden. Om van erger dingen maar te zwijgen.

STEM IN DE PUT : En als je in zo'n gezellige kamer woont, met dikke zachte tapijten en elektrisch licht en een televisiekast en een gebraden lam in knoflooksaus op tafel, dan krijg je een hartinfarct, of moet je op dertig jaar gaan brillen, of je zenuwen gaan kapot. Hebt u daar dan nooit aan gedacht?

MARTHA : Dat soort praatjes komt me bekend voor. Straks zal mijn man nog gelijk hebben. Jij bent toch geen Rooie Kabouter?

STEM IN DE PUT : Ik? Nee. Maar hun ideeën spreken me anders wel aan.

MARTHA (*ontgoocheld*) : Dacht ik het niet. Jij bent dus ook een van die nietsnutten, die jongelui die niets beters te doen hebben dan pot te roken, op de maatschappij te kankeren en de fatsoenlijke mensen uit te schelden.

STEM IN DE PUT : Bent u gekomen om me een sermoen te geven?

MARTHA (*boos*) : Als ik bij je kon, ik zou je een pak voor je broek geven.

(*Hurkt neer bij de rand van de put*)

Nu begrijp ik tenminste waarom ze thuis Crazy tegen je zeggen.

STEM IN DE PUT : Dat is alleen maar mijn vader die dat zegt, en Elfie. Mijn moeder niet.

MARTHA : Nou goed dan, je moeder niet. Moeders zijn over 't algemeen
fijngevoeliger.

STEM IN DE PUT (*schamper*) : Mijn moeder fijngevoelig? Nu maakt ú een grapje. Weet u
waarom mijn moeder nooit Crazy tegen me zegt?

MARTHA : Nee.

STEM IN DE PUT : Omdat ze daar geen gelegenheid voor heeft. Ze is nooit thuis. Ik zie
haar praktisch nooit.

MARTHA : Wat doet ze dan?

STEM IN DE PUT : Weet ik veel wat ze doet.

MARTHA : Ik bedoel : waar is ze dan.

STEM IN DE PUT : Ze woont met een gewezen kamerheer van de kardinaal samen.

MARTHA : O. Dat getuigt inderdaad niet van fijngevoeligheid. Een kamerheer
nog wel. Dat is bijna godslasterlijk.

STEM IN DE PUT : Godsliederlijk zegt u maar. Hoewel : ik zou daar toch niet zo zwaar
aan tillen, hoor. De meeste mensen denken : een kamerheer, hé, dat is
geen nulliteit, daar staat een stuk christelijke beschaving achter. Een
kamerheer, dat is gewoon een vent die in een paleis woont.

MARTHA : Daar kijk ik van op.
(*Korte stilte*)
En je vader, hoe staat die daar tegenover?

STEM IN DE PUT : Die stáát daar niet tegenover. Die staat nergens tegenover. Die
bulldozert maar door, rechttoe rechtaan. Mijn vader is een feldwebel.
Die spreekt niet, die buldert. 's Morgens en 's avonds houdt hij appel
aan mijn bed, en toen mijn moeder nog thuis was moesten we na het
ontbijt in de achtertuin aantreden om de vlag te groeten.

MARTHA (*een en al verbazing*) : Je moeder ook?

STEM IN DE PUT : Ja, mijn moeder ook.

MARTHA : Jezus.

STEM IN DE PUT : En 's avonds gaat hij naar films met Jerry Lewis kijken, want hij lacht
graag, maar alleen in het donker, als niemand hem kan zien, want hij
heeft een bek vol rotte tanden.

MARTHA (*zijdelings, terneergeslagen*) :
Het ziet er naar uit dat de hele familie crazy is.
(*Over de put*)
Dat wist ik helemaal niet en ik vind het erg naar voor je, dat spreekt
vanzelf, maar kijk eens – je wil me toch niet doen geloven, dat je 't
alles bij elkaar leuk vindt daar beneden, in die put.

STEM IN DE PUT : Ja zeker. In het begin vond ik het nogal eng, dat geef ik grif toe, maar
na een tijdje ga je eraan wennen.⁸ Het is een kwestie van aanpassing.
Onze voorouders leefden toch ook in holen?

MARTHA : Ik geloof niet dat die het zo leuk vonden. Nou, en ze moesten wel, hè. Ze hadden nu eenmaal geen huizen zoals wij die vandaag hebben, met centrale verwarming en zo.

STEM IN DE PUT : En de vietcongs dan? Die graven tunnels onder de grond, net als de mollen en de konijnen, en daar leven ze in.

MARTHA : Die vinden het vast ook niet leuk.

STEM IN DE PUT : Ik wel. Ik vind het leuk.

MARTHA : Wat is er zo leuk aan?

STEM IN DE PUT : Tja, dat is moeilijk in een paar woorden te zeggen. Het is een geweldige sensatie. Zoiets als bewustzijnsverruiming. Weet u wat dat is?

MARTHA : Ongeveer wel, ja.

STEM IN DE PUT (*ietwat opgewonden*) :

Heel de bekende wereld vervaagt, verbleekt, met haar buizen en riolen, haar stoelen en kruiken, haar knipperlichten en takelwagens, haar brillen en oogglappen, haar snot en beton en blik en haar gezellig vertier, nou ja noem maar op, en in de plaats daarvan ontstaat een geheel nieuwe wereld, waarin alle kleine geluiden een volkomen nieuwe betekenis krijgen, net als op de eerste dag van de schepping. Het krabbelen van een pootje, het ritselen van een stoffertje of het murmelen van grondwater worden bijvoorbeeld belangrijke verschijnselen, gewoon omdat je ze opnieuw ontdekt, nadat ze zo lang aan je gehoor ontsnapt waren te midden van het beschavingsrumoer, het gerammel en gedaver en geknal en gedonder dat wij met ons allen daarboven maken, alsof we bezig zijn de hel open te breken.

MARTHA (*geboeid*) : Hé ja, daar had ik eigenlijk nooit over nagedacht.

STEM IN DE PUT : Zie je wel. De meeste mensen denken daar niet over na. Het is fascinerend. Je gaat er helemaal in op. Een enorm gevoel geeft je dat. Het is bijna niet te verwoorden. Kijk u weet dat er een punt aan de hemel is waarheen de sterrenstromen zich schijnen te bewegen, er bestaat een wetenschappelijke naam voor maar die ben ik vergeten ... Wel, na een tijdje krijg je het gevoel dat je dat punt aan de hemel bent: de sterren bewegen zich als glinsterende slingers, als lichtsnoer naar je toe, terwijl je lichaam in een donkere schacht als een glazen koker vol duisternis waar je doorheen kunt kijken, in het heelal.

MARTHA (*kijkt naar boven, naar de zoldering*) :

Maar dat kán toch niet. Je kunt hier niet eens een speldenprikje van de hemel zien. Of kun jij soms door de zoldering heen kijken?

STEM IN DE PUT : Maar mevrouwetje, ik maak alleen maar een vergelijking.

MARTHA : O. (*Buiten stopt een auto, worden portieren dichtgeklapt*)
Een ogenblik. Er stopt een auto voor de deur.
(*Zij richt zich op en gaat in de richting van de deur.*)

STEM IN DE PUT : Ik heb in ieder geval veel aanloop. Het lijkt hier wel een clubhuis.
(Voordat Martha de deur heeft bereikt, gaat deze open. Een politieagent en een brandweerman met een opgerolde touwladder komen binnen)

AGENT *(tegen Martha)* : Bent u de moeder van die jonge stijfkop?

MARTHA : Nee. Ik ben de vrouw van de nieuwe eigenaar van de schuur.

AGENT : Zo.
(Tikt tegen zijn kepie)
Dan bent ú virtueel responsabel.

MARTHA : Ik? Waarvoor?

AGENT : Voor wat hier gebeurd is.
(Tegen de brandweerman)
Waar is die put?

BRANDWEERMAN : Dáár, in de vloer.
(Gaat de agent voor naar de put)

AGENT *(met een stem die het gezag vertegenwoordigt)* :
We zullen eens zien of we hem niet tot andere gedachten kunnen brengen.
(Buigt zich over de put)
Nog geen zin om eruit te komen, jongeman?!

STEM IN DE PUT : Voor geen geld ter wereld.

AGENT : Is dat je laatste woord?

STEM IN DE PUT : Ja.

AGENT : Dan zullen we grote middelen moeten gebruiken.

STEM IN DE PUT : Gaat u met traangas gooien?

AGENT : Nee, we gaan van jou géén slachtoffer maken van het politieel geweld, als je dát maar begrijpt. Je komt niet in de krant, jongetje.
(Achter zich omkijkend)
Ik heb het al lang door. Het is weer een stunt, om de aandacht te trekken van het publiek. De een of andere protestactie.

BRANDWEERMAN : Volgens mij, agent, is die jongen ziek.
(Tikt tegen zijn voorhoofd)

STEM IN DE PUT : Mevrouwtje, bent u daar nog?

MARTHA : Ja, Crazy.

STEM IN DE PUT : Hebt u gehoord wat die vent zei? Dat ik ziek ben. Is dat niet typisch? Als je gedragingen of opvattingen afwijken van de hunne, dan ben je ziek. Gelooft u zelf ook dat ik ziek ben?

MARTHA : Nee, Crazy.

AGENT : Kijk eens, dame, als u die jongen op die manier aanpakt, als u hem naar de mond praat, dan zal het erg moeilijk worden om hem tot rede te brengen. Ik vind wel dat u een beetje moet meewerken, in uw positie ...

Marthe : In mijn positie? Wat bedoelt u?

AGENT : Als eigenares. U bent responsabel voor dat gat én de vloer.

MARTHA : Er wás geen gat. Die jongen is er doorheen getrapt.

AGENT : Dat zult u dan toch moeten bewijzen.

MARTHA : De jongen heeft het zelf verteld. Trouwens, dit is geen publiek lokaal, wel? Dit is privaat eigendom. Wie hier ongevraagd komt moet zélf maar de verantwoordelijkheid dragen voor eventuele ongelukken.

BRANDWEERMAN : Daar heeft mevrouw wel gelijk in, vind ik.
(Glimlacht tegen haar)

AGENT *(kil)* : De interpretatie van de feiten kunt u wel aan mij overlaten. Dat maakt deel uit van mijn verantwoordelijkheden.
(Buigt zich over de put)

Luister eens, jongen. Ik geef je een eerlijke kans. Je krijgt drie minuten om eruit te komen, we hebben een touwladder meegebracht, die we in de put zullen afdalen. Als die tijd verstreken is, na drie minuten dus, zal ik verplicht zijn een proces-verbaal tegen je op te maken wegens huisvredebreuk. Je bent zonder toelating van de eigenaars een private woning binnengedrongen, en private woningen zijn naar de letter van de wet onschendbaar. Dat is duidelijk, nietwaar?

STEM IN DE PUT : Dat kunt u niet doen als de eigenaars niet bereid worden gevonden om een klacht in te dienen. Zoveel weet ik wel.

AGENT *(beteuterd)* : Niet noodzakelijk. Niet noodzakelijk, jongeman. Maar ik wil het mevrouw wel even vragen, of ze daartoe bereid is.

(Tegen Martha)

Mevrouw, bent u bereid een klacht wegens huisvredebreuk in te dienen tegen deze jongeman?

(Geeft haar met dwingende hoofdknikjes en knipoogjes te kennen dat ze ja moet antwoorden)

MARTHA *(hulpeloos, weet niet goed wat te zeggen)* :

Eh ... Daar zal ik toch eerst mijn man over moeten raadplegen.

AGENT *(over de put)* : Je hoort het, daar zal de eigenaar dan wel over oordelen. Om het even

(kijkt op zijn horloge)

je krijgt drie minuten, vanaf nú, om een besluit te nemen. Als je deze kans niet aangrijpt, dan zul je wel gauw zien waaraan je je blootstelt.

(Tegen de brandweerman)

Laat de touwladder maar neer.

BRANDWEERMAN (*gezwind, bijna vrolijk*) :

Dat zal gauw gebeurd zijn.

(Slaat met enkele forse hamerslagen twee klampen in de vloer, vlak bij de rand van de put, bevestigt daaraan de touwladder en rolt ze af in de put)

MARTHA (*bezorgd*) : Zit het wel stevig genoeg?

BRANDWEERMAN : Zo vast als een oor.

(Kijkt omlaag in de put, zittend op één knie)

Kun je erbij? Hangt ze laag genoeg?

(Met een vlugge blik naar Martha's knieën, die gehurkt aan de andere kant van de put zit)

Niet onder de rokken gluren, hè!

(Schuin lachje)

MARTHA (*trekt instinctief haar rok wat strakker aan om haar dijen*) :

Crazy, zou je er nu niet uitkomen? Het heeft wel lang genoeg geduurd.

STEM IN DE PUT : Ik denk er niet aan.

AGENT (*kijkt om zich heen in de schuur*) :

Van wie is die fiets?

MARTHA (*over haar schouder*) :

Van hém. Van die jongen.

(Terwijl de agent het nummer van de fietsplaat noteert)

Crazy, ik vrees dat je fiets in beslag zal worden genomen als je niet naar boven komt.

STEM IN DE PUT : U chanteert me dus ook al. Dat had ik van u niet verwacht. U stelt me teleur.

MARTHA : Je bent zelfzuchtig, hoor. Je denkt alleen aan jezelf. Je moet ook om Elfie denken, het arme kind ...

STEM IN DE PUT (*schamper*) :

Elfie-het-arme-kind? Die zal zich nogal wat van mij aantrekken. Het krenge. Ze heeft eens tegen me gezegd dat ik me maar moest verzuipen als ik niet kon hebben dat ze met Patrick naar Spanje ging.

MARTHA : Wie is Patrick?

STEM IN DE PUT : Haar neef. Dat zégt ze, maar ik weet heel goed dat ze liegt. Hij is net zoveel neef van haar als ik van u.

MARTHA : Maar je hebt me vanmorgen gezegd, dat ze ook lief kan zijn.

STEM IN DE PUT : Dat mankeerde er nog maar aan. Ik zou nog heel wat andere dingen kunnen vertellen, maar dan krijgt u waarschijnlijk de koliek.

BRANDWEERMAN (*meeluisterend*) :

Ze is een vuil stuk, hè, die meid van je? Nou, ik weet daar wel raad op. Een flink pak slaag op haar blote billen. Dat is de enige remedie. Ik weet toevallig wel hoe je die loopse teven moet aanpakken.

(*Grijnst*)

Als je me volmacht geeft, wil ik dat varkentje wel voor je wassen.

MARTHA (*geërgerd*) : Schaamt u zich niet?

AGENT (*komt bij de put staan, kijkt op zijn horloge*) :

Nog tien seconden. Het wordt tijd dat je een beslissing neemt. Kom je eruit of niet?

STEM IN DE PUT : Als ik niet wil, wat dan? Legt u dan beslag op mijn fiets?

AGENT : Daar leggen we sowieso conservatoir beslag op.

STEM IN DE PUT : Daar hebt u het recht niet toe.

AGENT (*hautain*) : Dat kunnen we, bij wijze van dwangmaatregel.

STEM IN DE PUT : En als ik er dán nog niet uit wil? Haalt u me dan met geweld eruit?

AGENT (*met een sluw lachje*) :

Nee. Dat zou je wel willen. Dan kom je in het nieuws. Nee, hoor. We laten de touwladder gewoon hangen en als je er genoeg van hebt, kom je er vanzelf wel uit.

BRANDWEERMAN : Of je verrekt maar. Precies zoals je zelf wil.

(*Staat op, klopt zijn handen af.*)

Wij hebben onze plicht gedaan.

AGENT : Het blijft dus nee?

STEM IN DE PUT : Ja.

AGENT (*haalt de wenkbrauwen op*) :

Wat zal het nu zijn, ja of nee?

STEM IN DE PUT : Nee.

AGENT : Goed. Je tijd is om. Dan gaan we maar. We hebben hier niets meer te verrichten.

(*Neemt Martha apart*)

Weet u waar die jongen ergens woont? Dan kunnen we alvast zijn familie op de hoogte brengen.

MARTHA : Ik weet niet eens hoe hij heet. Ik weet alleen dat zijn vader een halfgare beroepsmilitair is en dat zijn moeder de echtelijke woning verlaten heeft.

BRANDWEERMAN : Mooi gezegd. (*cynisch*)

Dat moet een buitengewone buitenechtelijke vrouw zijn.

MARTHA (*tegen de brandweerman*) : Uw commentaar is volkomen misplaatst.

BRANDWEERMAN (*trekt een grimas en gaat weg, terwijl hij met zijn laarzen glasscherven en plakken stuc voor zich wegveegt.*)

AGENT : We komen er wel achter. We vissen de identiteit van dat kereltje wel uit aan de hand van het nummer op zijn fietsplaat.

(*Tikt weer aan zijn kepie*)

Mevrouw, ik groet u. Als u bijgeval achteraf nog een klacht zou willen indienen, dan weet u waar u ons kunt vinden.

(*Gaat op zijn beurt weg.*)

(*Men hoort even later buiten het klappen van portieren, het starten en weggrijden van een auto.*)

STEM IN DE PUT : Zijn ze weg?

MARTHA (*hurkt aan de rand van de put neer.*)

STEM IN DE PUT : Hebben ze mijn fiets meegenomen?

MARTHA : Nee, die staat er nog.

STEM IN DE PUT : Dat dacht ik al. Die flik wou me alleen maar bang maken.

(*Stilte*)

U gaat nu zeker ook weg?

MARTHA : Ik wil best nog even blijven, als je 't graag hebt?

(*Stilte*)

Je kunt naar boven komen, als je wil. Heel even maar. Dan kan ik je tenminste zien, en dan kun je mij ook zien. Dat wou je toch, hè?

STEM IN DE PUT : Waarom wil je me zien? Mag ik je nu tutoyeren?

MARTHA : Ja, natuurlijk.

STEM IN DE PUT : Waarom zou je me willen zien?

MARTHA : Tja, waarom? Omdat ik zou willen weten hoe je eruitziet.

STEM IN DE PUT : Ik wist niet dat je zoveel interesse voor me had.

MARTHA (*glimlacht*) : Je hebt zeker appelgroene ogen.

STEM IN DE PUT : Bruine. Hazelnootbruine. De ogen van mijn moeder.

MARTHA : En je haar?

STEM IN DE PUT : Ik heb geen haar. Ik ben kaal. Zo kaal als een kalkei.

MARTHA : Crazy, je zit meer weer voor de gek te houden.

STEM IN DE PUT (*lacht*) : Ik heb de kop van een krekel. Een krekel heeft ook geen haar op z'n kop. (*sjirpt*)

MARTHA : Je wil er dus niet uitkomen? Héél eventjes maar ...

STEM IN DE PUT : Je kunt toch zelf ook naar beneden komen ...

MARTHA : Maar dan kan ik je niet zien. Het is daar zo donker.

STEM IN DE PUT : Het is hier helemáál niet donker.

MARTHA : Je bedoelt met al die sterren om je heen?

STEM IN DE PUT : Ja. Als jij naar beneden zou willen komen, dan zou ik de zon zien opgaan. Dat zou geweldig zijn.

MARTHA (*achterdochtig*) : Is dat een dubbelzinnigheid?

STEM IN DE PUT : Née. Hoe zo?

MARTHA : O, dan is het goed. Daar hou ik niet van, hoor.

STEM IN DE PUT (*na een korte stilte*) :
Ik zal de touwladder vasthouden. Dan kun je niet vallen.

MARTHA (*na enige weifeling*) : Nee, ik durf toch niet.

STEM IN DE PUT : Waarom niet? Ben je bang dat ik onder je rok zal gluren?

MARTHA : Dat zou jij niet durven, zeker?

STEM IN DE PUT : Ik zal niet naar boven kijken. Ik kijk naar de grond. Ik ben die brandweerman niet. Heb je gehoord wat die zei in verband met Elfie?

MARTHA : Ja.

STEM IN DE PUT : Zo'n smeerpruim.
(*stilte*)
Kom je nu?

MARTHA (*zacht*) : Nee, Crazy. Ik kan overigens niet lang meer blijven.

STEM IN DE PUT : Hoe laat is het?

MARTHA (*kijkt op haar horloge*) :
Halfvijf.
(*korte stilte*)
Zal ik het voor je opschrijven?

STEM IN DE PUT (*enigszins opgewonden*) :
Heb je een papiertje?

MARTHA (*lacht*) : Ja nu wel. Ik heb mijn handtas meegebracht.
(*Knipt haar tas open, haalt er een velletje papier en een ballpoint uit.*)

STEM IN DE PUT : En niets om mee te schrijven?

MARTHA : Ja, een ballpoint.

STEM IN DE PUT : Wat lief van je, dat je daaraan gedacht hebt.
(*Terwijl Martha in een ongemakkelijke gehurkte houding zit te schrijven, ongeduldig:*)
Ben je er al mee bezig?

MARTHA : Het staat er al op.

STEM IN DE PUT : Gooi het dan maar naar beneden, in de Melkweg.

MARTHA (*laat het papiertje naar omlaag dwarrelen en volgt het met de blik*) :
In de bek van de Zwaan ... Heb je 't?

STEM IN DE PUT : Ja, daar komt het. Prachtig, zoals het naar beneden komt dwarrelen. Jammer dat je 't niet kunt zien. Adembenemend. Gek hè, maar een ogenblik had ik het gevoel alsof ik ernaartoe zweefde, met mijn hoofd omlaag. Net als een astronaut in zijn capsule.

MARTHA : Dat is wonderlijk.

STEM IN DE PUT : Ja. –

(Met stemverheffing, op ietwat plechtige toon :)

Lieve mevrouwje, ik meld je de goede ontvangst van je ruimtetelegram.

(weer gewoon :)

En het ruikt nog lekker ook. Je hebt een verrukkelijk parfum.

MARTHA *(geleid)* : Calèche van Hermès. *(dansen)*

STEM IN DE PUT : Hermes, is dat niet die god met vleugels aan zijn hoed?

MARTHA : En aan zijn voeten ook, dacht ik.

STEM IN DE PUT : Ja, aan zijn voeten ook. Het is de god van de geldzakken, de kapitalisten.

MARTHA : Zeg krekelpopje, het is een telegram met réponse payée hoor.

STEM IN DE PUT : Dat versta ik niet.

MARTHA : Antwoord betaald, als je dat beter verstaat.

STEM IN DE PUT : O. Nou, dan moet ik toch eerst weten wat erin staat. Anders kan ik er niet op antwoorden.

MARTHA : Dat weet je. Halfvijf.

STEM IN DE PUT : Dat is flauw. Daar geloof ik geen jota van.

MARTHA *(lacht)* : Wat denk je dan dat erin staat?

STEM IN DE PUT : Ik weet het wel, maar ik zeg het niet.

MARTHA : Goed. Als je weet wat erin staat, antwoord er dan maar op. Je hoeft het niet te zeggen.

STEM IN DE PUT : Ik kan toch niet met mijn duim schrijven?

MARTHA : Wacht even. Ik geef je mijn ballpoint. Zie dat je ze kunt opvangen.

(Buigt zich wat dieper over de put)

Pak aan!

STEM IN DE PUT : Ja, gooi maar.

MARTHA *(laat de ballpoint in de put vallen, wacht dan even)* :

Heb je ze?

STEM IN DE PUT : Nee ... Ze is op de grond gevallen.

MARTHA : Zie je ze niet liggen?

STEM IN DE PUT *(blijkbaar rondscharrelend op de bodem van de put)* :

Nee.

MARTHA : Je sterren zijn zeker gedooft?

STEM IN DE PUT : Ja. Ik zal moeten wachten tot de zon opkomt ...

MARTHA (*met een lachje in de keel*) :

Jij bent een slimmerdje, hè? Een kleine goochemerd.
*(Ze stoot per ongeluk tegen haar tas, die aan de rand van de put ligt.
 De tas valt naar beneden.)*
 Ojéé, mijn tas. Pas op!
*(De tas valt met een klap op de bodem van de put. Er blijft eventjes
 iets na rinkelen)*

STEM IN DE PUT : God zeg, wat heb je me doen schrikken. Dat was niet afgesproken.

MARTHA : Het spijt me. Ik stootte per ongeluk tegen mijn tas. Ik ben er zelf ook van geschrokken. Je hebt 'm toch niet op je hoofd gekregen?

STEM IN DE PUT : Nee. Maar ik heb de indruk dat de knip is losgesprongen en dat er een en ander uit is gevallen. Ik heb iets horen rinkelen. Zat er geld in?

MARTHA : Wat pasgeld, ja. En mijn lippenstift. En mijn kammetje. Oei, als het spiegeltje maar niet kapot is ...

STEM IN DE PUT (*scharrelend op de bodem*) :

Daar is veel kans op ...
 De tas heb ik al ...
 En wat is dit hier? ...
 Je lippenstift ...
 Nee, toch niet. Dat moet de ballpoint zijn.

MARTHA : Wat zit er nog in mijn tas? Kijk eens.

STEM IN DE PUT : Ik kan alleen maar voelen hoor. Met mijn voelhoortjes.

MARTHA (*nervus en ongeduldig*) :

Nou dat bedoel ik ook. Zit het spiegeltje er nog in?

STEM IN DE PUT : Nee. Alleen een zakdoekje. En dat ruikt ook zo lekker. Naar de gevleugelde god van de geldzakken.

MARTHA : Anders niets?

STEM IN DE PUT : Wacht even, eh ...
 Een klein ronddoosje. Een pillendoosje. Kan dat?

MARTHA (*zichtbaar verlegen, stamelt*) :

Een pillendoosje ... Mijn poederdoosje waarschijnlijk.

STEM IN DE PUT : Daar is het wel wat klein voor.
(Stellig)
 Nee, nee, er zitten pilletjes in. Als je 't schudt, kun je 't horen. Slik jij ook al pilletjes? Waartegen?

MARTHA : Tegen ... tegen wagenziekte.
(Trapt opeens haar schoenen uit)

MARTHA : Crazy, als je belooft dat je niet omhoog zult kijken, dan – dan kom ik toch maar even bij jou.

STEM IN DE PUT (*blij verrast*) :

Heee. Geweldig. Kom maar. Ik zal niet kijken.

MARTHA (*terwijl ze voorzichtig, voetje voor voetje, achterwaarts in de put afdaalt*) :

Ik zal je helpen zoeken. Ik zou toch graag mijn spullen terug hebben.
(*Verdwijnt gedeeltelijk in de put*)

STEM IN DE PUT : Voorzichtig maar.

(*Zowel Martha als Crazy zijn voortaan onzichtbaar. Hun stemmen galmen uit de put op.*)

MARTHA : Allemachtig, daar komt geen eind aan. Die put is dieper dan ik dacht.
Ben ik er haast?

CRAZY : 'k weet niet. Ik mocht niet kijken, zei je.

MARTHA (*ietwat bang*) : Waar ben je?

CRAZY : Hier, vlak bij je. Steek je hand uit ... Zooo. Zie je wel, je bent er al.

MARTHA (*lacht zenuwachtig*)

CRAZY : Ben je bang?

MARTHA : Ik vind het hier toch maar eng. Heb je mijn tas?

CRAZY : Hier.

MARTHA : Dank je wel.

(*Rommelt blijkbaar in haar tas*)

Je hebt niet goed gekeken – gevoeld bedoel ik. Het spiegeltje zit er nog in en het kammetje ook. Alleen de lippenstift ben ik kwijt. En het pasgeld ...

CRAZY : Zullen we samen zoeken?

MARTHA : Och, laat maar. Ik koop morgen wel een nieuwe stick. En het pasgeld is putgeld. Dat brengt geluk zegt men.

CRAZY : O ja, zegt men dat? – Zeg, wat ruik jij lekker.

MARTHA : Lekkerder dan Elfie?

CRAZY : Dat zal nogal wat schelen.

MARTHA (*lacht ontspannen*) :

Je bent een aardige jongen. Je doet me een beetje denken aan Little Harold.

CRAZY : Wie is Little Harold?

MARTHA : O, die ken je toch niet. Een jongen uit een boek. Een sprookjesboek. Hij werd verliefd op zijn oudste zuster en tot straf werd hij in een glimworm veranderd.

CRAZY : Dat lijkt me niet zo'n vreselijke straf. Al zou ik persoonlijk liever in een krekkel veranderd worden.

MARTHA : Je kunt hier anders best een glimpje licht gebruiken. Het is hier stikdonker. Waar zijn nu die sterren van je? Ik zie ze niet.

CRAZY : Als de zon opgaat, verbleken de sterren. De Zwaan en de Maagd moeten wijken voor het hemelse moederdier met vlamme manen, dat door het heelal sluipt van kim tot kim.

MARTHA : Is dat een gedicht?

CRAZY : Het zou best een gedicht kunnen zijn, vind je niet? Ach, ik raak gewoon in vervoering als ik denk aan – aan –

MARTHA : Waaraan

CRAZY : Ik wou dat ik het precies kon zeggen.
(stilte)
Ik geloof dat ik een dweper ben. Een dweper met een litteken tussen zijn ogen.

MARTHA : Heb jij een litteken tussen je ogen? Laat me eens voelen. Ik geloof er niets van. Je hebt me al zo vaak in de maling genomen. Waar is je gezicht? ... Ik voel niets.

CRAZY : Tussen mijn ogen.

MARTHA : Ach, jij gekkerd.

Crazy (*reciteert*) : Gekkertje gek zat op een hek, het hek zei krek, en gekkerdje gek die brak zijn nek ...

MARTHA (*verwonderd*) : Zeg, wat ben jij uit de kluiten gewassen. Ik had me je kleiner voorgesteld.
(Met groeiende verbazing)
En je bent helemaal niet kaal. Je hebt een prachtige haarbos. Ik wou dat ik zoveel haar had. Wat heb jij me wijsgemaakt? Het zou me niet verbazen, als jij ook werkelijk appelgroene ogen had.
(Korte stilte)
Ik hou van mensen met appelgroene ogen ...

CRAZY : Jij hebt kleine oortjes – Muizenootjes. Heel lief vind ik dat bij een vrouw. En geruststellend. Hoe kleiner hun oortjes, hoe groter hun liefde. Elfie heeft van die enorme flappen. Jammer dat ze geen slurf heeft, anders kon ze voor een olifant doorgaan ... 't Is raar hè : moet je ook Elfie heten met zulke oren.
(Korte stilte, waarin hun beider ietwat hijgende ademhaling hoorbaar is)
Jij hebt ook zachte wangen ...

MARTHA : Weet jij dat je gevoelige handen hebt?

CRAZY : Nee, dat wist ik niet. Dat heeft geen mens ooit tegen me gezegd.

MARTHA (*teder*) : Crazy Buck.

CRAZY : Jij mag dat zeggen. Jij mag alles zeggen.
(Korte stilte, vol zacht gehijg)

MARTHA : Wat doe je? ... Nee, Crazy, dat wil ik niet hebben. Je bent een lieve jongen; maar dat wil ik niet hebben ... Ik zou je moeder kunnen zijn. Of je oudste zuster ...

Crazy (*opgewonden*) : Je bént mijn oudste zuster. Herken je me niet?

MARTHA : Nee. Toe nou ...

CRAZY : Ik ben Little Harold. Je herkent me niet, omdat ik in een krekkel veranderd ben.

MARTHA (*tegenstribbelend, maar niet boos*) :

Crazy, laat me los. Ik---
(Haar stem wordt gesmoord, blijkbaar door een zoen)

Crazy (*hijgend*) : Je wou het niet hebben, zei je.

(lacht) Je wou het dus niet hebben, hè?

(Ondertussen is Paul binnengekomen, zonder dat Martha en Crazy er iets van gemerkt hebben. Hij staat eerst verbaasd, daarna ontzet, te luisteren naar het gesprek in de put.)

MARTHA : Je maakt me gek.

CRAZY : Zo hoort het ook. Crazy maakt je gek.

MARTHA : Zo bedoel ik het niet. Sommige dingen begrijp jij niet.

CRAZY : Dat zal wel niet. Toen mijn moeder er met die kamerheer vandoor ging, begreep ik het ook niet. Ze zei tegen me: "Je sokken zijn droog, ze hangen aan de waslijn, vergeet ze niet binnen te halen, want het zou kunnen regenen vannacht." En toen ging ze weg, met die uitgepoepte paap met zijn ribbetjesbroek.

MARTHA : Heb je toen gehuild?

CRAZY : Nee. Natuurlijk niet. Ik dacht dat ze wel gauw terug zouden komen. "We lopen maar een blokje om," zei die paap.

(Paul is zo geruisloos mogelijk de put genaderd. Hij neemt Martha's schoenen ter hand, zet ze weer neer en blijft verslagen staan luisteren)

MARTHA (*geschokt*) : Wat gemeen.

(Stilte)

CRAZY : Je beeft zo!

MARTHA : Beef ik?

CRAZY : Ja.

(Stilte)

MARTHA (*spontaan*) : O, Crazy ...
(geluiden van iets dat op een omhelzing lijkt, gevolgd door een diepe zucht)
 Weet je wat er in dat ruimtetelegram stond?

CRAZY : Ja. Het uur. Half vijf.

MARTHA (*teder*) : Je weet heel goed wat erin stond.

CRAZY : Ja, ik weet het. – O wat ruik jij toch lekker.
(Geknuffel)

MARTHA (*bijna fluisterend*) : Je maakt me gek.

CRAZY : Ja, ik maak je gek.
(Geknuffel)
(Paul zit vlak bij de put, gehurkt en met starre, verbijsterde blik, voor zich uit te staren.)

MARTHA : Weet jij dat je een zinnelijke mond hebt?

Crazy (*lacht wellustig*)

MARTHA (*zacht giechelend*) : Net een gekonfijte abrikoos.

Crazy (*zuigend op haar vinger*) : Mm ... Lekker vingertje
(Stilte)
 Lekker vrouwtje ...
(Langdurig geknuffel, hijgen en zuchten)

MARTHA (*schor*) : Je hebt bijzonder gevoelige handen ...

CRAZY : Dat zijn geen handen. Dat zijn de vleugeltjes waarmee ik sjirp.

MARTHA : Veel gevoeliger dan die van Paul.

CRAZY : Meen je dat?

MARTHA : Echt waar.
(Geknuffel en geschuifel van voeten in de put. Paul richt zich half op, met een izig gezicht. Voorzichtig om zich niet te verraden, haakt hij de touwladder achter de klampen uit en begint ze langzaam, zo geruisloos mogelijk op te trekken.)

MARTHA : Vind je mij een slechte vrouw?

CRAZY : Zoals mijn moeder, bedoel je?

MARTHA : Ja.

Crazy (*hartstochtelijk*) : O nee. Zeg zoiets niet. Jij bent ook helemaal geen vrouw.

MARTHA : Wat ben ik dan?

Crazy (*lyrisch*) : Jij bent de zonsopgang. De dageraad. Kijk eens hoe licht het om ons heen is.

MARTHA : Lieve malle rammelaar ...

(Hartstochtelijke omhelzing)

(Paul heeft de ladder helemaal opgehaald. Hij buigt zich over de put, blijft een tijdlang zo staan, roerloos, en sluipt dan stilletjes weg.)

CRAZY : Wat is er?

MARTHA : Ik dacht dat ik iets hoorde.

(Zij luisteren, houden de adem in)

Crazy *(fluisterend)* : Dat is het kraken van de houten gebinten. Je hoort het de hele tijd, als het hier stil is.

(Op dat moment gaat Paul naar buiten. De deur schreeuwt eventjes.)

CRAZY : Je hoeft niet zo te schrikken. Het is het klapperen van de deur. Er is vast wind opgestoken.

(Stilte)

MARTHA *(in panische angst)* :

De touwladder! Crazy, ik voel de touwladder niet meer. Ze is weg!

Crazy *(rustig)* : Welke touwladder?

MARTHA : Die hier hing! Hoe ben ik anders naar beneden gekomen?

CRAZY : Ik weet niet wat je bedoelt.

MARTHA : Ik ben toch langs die touwladder – God, ik ben toch niet gek geworden? Crazy, laat me eruit. Ik ben bang. Ik wil eruit ...

CRAZY : Waar wil je uit?

MARTHA : Uit de put! Mijn man zal ongerust zijn. En ik moet mijn koffer nog voort pakken. Morgen vertrekken we naar Garmisch.

CRAZY : Naar Beieren. Daar leggen de toeristen gouden eieren.

MARTHA *(steunend)* : Crazy ... Je maakt me kapot.

Crazy *(rustig, bijna dromerig)* :

Ik geloof dat ik heel héél veel geduld met jou zal moeten hebben. Sommige dingen begrijp je niet. Nee. Sommige dingen begrijp je gewoon niet ...

(Het licht op het toneel verzwakt tot schemering. Tegelijk zwelt uit de verte het monotone gesjirp van krekels aan.)

DOEK

Ward Ruyslincks *De Krekelput* ¹

Analyse van het stuk door Eric Rinckhout vanuit het manuscript.²

Stem in de put: “Het is lang niet zo erg als u denkt. De meeste mensen zitten hun leven lang diep in de put. Ze trappen al door de rotte vloer van de maatschappij op het moment dat ze van de navelstreng worden losgesneden.”

Ruyslincks enige toneelstuk lijkt op het eerste gezicht weinig om het lijf te hebben. Bij nader inzien echter gaat er onder het bijna rimpelloze oppervlak weer een hele wereld schuil. Zoiets is niet ongewoon voor Ruyslinck: ook in *De stille zomer* worden actieloosheid en gebrek aan gebeurtenissen ‘gecompenseerd’ door symboliek en allegorische structuur.

In *De Krekelput* is een zekere Crazy – een jongeman die we doorheen het hele stuk niet te zien krijgen – in een bouwvallig schuurtje door de vermolmde plankenvloer gezakt en in een oude brandput terecht gekomen. De gloednieuwe eigenaars (Martha en Paul) komen net langs en willen hem uit zijn benarde positie bevrijden. Crazy wil echter in zijn put blijven «uit revolte» tegen de samenleving en ook omdat de put een uitstekende plaats van bezinning en rust blijkt te zijn.

Meteen worden we geconfronteerd met een aantal Ruyslinckiaanse karakteristieken: een eerder excentrieke figuur (parallellen met Franky uit *De stille zomer* dringen zich op) die zijn gal uitspuwt op de maatschappij en zijn kritiek vrij emotioneel, lapidair en niet erg fundamenteel verwoordt. Een figuur die het recht wil hebben zijn fantasie bot te vieren, zijn eigen leven te leiden en zeker zijn lot in eigen handen te nemen. Maar reeds vanaf het begin is het duidelijk dat Ruyslinck het stuk een symbolische en ook een allegorische dimensie wil geven om zo het unieke, eenmalige voorval te universaliseren.

Crazy zegt op p. 7 : “De meeste mensen zitten hun leven lang diep in de put. Ze trappen al door de rotte vloer van de maatschappij op het moment dat ze van de navelstreng worden losgesneden.” De put wordt dus – althans in het eerste bedrijf – het symbool voor de *conditio humana* van de moderne mens. In het tweede bedrijf krijgt de put een andere symbolische betekenis toebedeeld: hij is Crazy’s nieuwe thuis geworden. De plaats waar hij, ongestoord door het lawaai van de maatschappij, kan fantaseren en in rustige eenheid met de natuur kan leven. Hij zegt hierover op p. 29: “Heel de bekende wereld vervaagt, verbleekt, met haar buizen en riolen, haar stoelen en kruiken, haar knipperlichten en takelwagens, haar brillen en ooglappen, haar snot en beton en blik en

¹ Uit: ‘Drie schapen in wolfskleren. Over Ward Ruyslincks *De Krekelput*, Tone Brulins *De Honden* en René Verheezens *De Caraïbische Zee*’ van Eric Rinckhout. In: *Het politieke theater heeft je hart nodig. Het theater tussen emotionele werking en politieke werkelijkheid*, Antwerpen, Soethoudt, 1982.

² Eric Rinckhout, *Tussen registratie en reconstructie. De problematische werkelijkheidsvoorstelling in twee prozawerken van Ward Ruyslinck: ‘Het dal van Hinnom’ en ‘De stille zomer’*. Verhandeling ingediend tot het behalen van de graad van licentiaat in de Germaanse Filologie. Vrije Universiteit Brussel, 1978. (Met opdracht aan Ward: ‘Met veel dank voor het flinke aantal uren leesgenot dat u me reeds gegeven hebt.’)

haar gezellig vertier, nou ja noem maar op, en in de plaats daarvan ontstaat een geheel nieuwe wereld, waarin alle kleine geluiden een volkomen nieuwe betekenis krijgen, net als op de eerste dag van de schepping.”

Het is in het tweede bedrijf vrij opvallend hoe de put op een Freudiaanse wijze kan geïnterpreteerd worden: hij biedt immers complete bescherming en rust aan Crazy. Het is dan ook slechts een kleine stap om de put te zien als een symbolische voorstelling van de uterus en de hele situatie te zien als Crazy's drang naar de veilige baarmoeder, en – bij uitbreiding – naar de prenatale toestand.

We kunnen hier reeds een kleine deelconclusie trekken: het is opvallend hoe Ruyslinck opnieuw (cf. meerdere van zijn prozawerken) een *betekenende wereld* opbouwt. Hij presenteert ons een situatie, een verhaal met bepaalde ingrediënten, die niet zozeer op zichzelf bestaan, maar vooral voor iets staan (cf. *Op toernee met Leopold Sondag* p. 186). Misschien lijkt het voorbarig om nu al, na de ambivalente put-symboliek en de Freudiaanse inslag, zulke conclusies te trekken. Toch zal uit de verdere analyse blijken dat in *De Krekelput* «de concrete werkelijkheid» sterk overwoekerd wordt door onderliggende betekenissen, symbolen en zelfs allegorische structuren.

Zo wordt ook al vanaf één van de eerste pagina's duidelijk dat het hele stuk gebouwd is rond een aantal woordspelletjes. Op p. 6 vinden we (wij cursiveren):

MARTHA : Hoe kan dat nou? Er is toch geen kelder hieronder!
Hoe kunt u zo *diep vallen*?

STEM IN DE PUT : De zedenverwildering, mevrouwetje. Dat is aan de orde, hè?

Het dubbelzinnige “Hoe kunt u zo diep vallen?” wordt nog gevolgd door andere woordspelingen zoals het reeds geciteerde “De meeste mensen *zitten* hun leven lang *diep in de put*.” en “(...) daar zitten ze dan in de strontput, (...)” Enkele pagina's verder noemt Crazy Paul, die vlak bij de put staat, “een randgeval” (p. 15) en naar het slot van het stuk toe wordt Martha's pasmunt, die uit haar tas was gerold toen die in de put was gevallen, «putgeld» genoemd (p. 38).

Ruyslinck «speelt» echter niet alleen met uitdrukkingen en zegswijzen, maar ook met de namen van de personages (cf. o.m. *Het dal van Hinnom* en *Het reservaat*). Zo zijn er niet alleen de doorzichtige bijnamen Crazy (het excentrieke, «gekke» hoofdpersonage) en Elfie (zijn leuk vriendinnetje dat blijkbaar ook nog rond andere mannen «fladdert»), maar introduceert Ruyslinck ook de naam Martha voor het vrouwelijke hoofdpersonage. Deze naamgeving houdt een referentie aan de Bijbel in, waar in Lucas 10:38, een zekere Martha opdaagt: een vrouw die een flinke bedrijvigheid aan de dag legt, de mensen dient en steeds druk in de weer is. Ook Martha in *De Krekelput* is een vrij bedrijvig personage: ze is van in het begin erg bezorgd voor Crazy, blijft de hele tijd met hem praten en poogt het hem zoveel mogelijk naar de zin te maken. Enige tijd nadat ze met haar man was vertrokken, komt ze trouwens nog even kijken of Crazy nu inderdaad al uit de put geholpen werd door de brandweerlui.

Naast de reeds opgesomde elementen, die Ruyslinck niet alleen een concrete maar ook een onderliggende, symbolische betekenis toebedeelt («put», zegswijzen, namen), ligt er ook een hele *allegorische structuur* aan de basis van *De Krekelput*.

Een erg belangrijk onderdeel van het toneelstuk waardoor we de allegorie kunnen ontsluiten, is het «krekel»-thema: Crazy houdt zich, terwijl hij in de put zit, bezig met het nabootsen van krekels en hij beeldt zich tegelijk ook in écht een krekel te zijn (vandaar de titel). Als Martha hem immers vraagt hoe hij sjirpt, antwoordt hij: “Heel eenvoudig, door de onderkanten van mijn voorvleugels tegen elkaar te wrijven.” (p. 9) En op p. 34 zegt hij: “Ik heb de kop van een krekel. Een krekel heeft ook geen haar op z’n kop.” Ongetwijfeld werd Ruyslinck gedreven door reminiscenties aan Kafka’s *Die Verwandlung* bij de conceptie van dit toneelstuk. De identificatie van Crazy met een krekel is duidelijk geënt op de tragische gebeurtenissen rond Gregor Samsa.³ Maar het is net alsof Crazy, door zich in een krekel te (willen) veranderen, een even groot isolement tegenover de buitenwereld tracht te bereiken als dat waarin Gregor Samsa zich op een dag plots bevond. (Op Crazy’s drang naar afzondering, die we reeds bij de behandeling van de putsymboliek vermeldde, komen we nog terug).

Aan het krekel-thema ligt niet alleen Kafka’s *Verwandlung*, maar ook Aesopus’ fabel van de krekel en de mier ten grondslag. Net zoals in de fabel wordt in Ruyslincks toneelstuk de «musicerende» en in zijn fantasie levende krekel (Crazy) uitgespeeld tegen de ijverig en vooruitziende mier (Martha en ook Paul). Ruyslinck voegt daaraan echter onmiddellijk een dimensie toe. Crazy (de krekel) distantieert zich van de samenleving en sluit zich op in zijn bastion, waar hij «musicert» en fantaseert (cf. p. 29, wanneer hij allemaal sterren rond zich ziet; p. 35, idem; p. 36, wanneer hij zich een zwevende astronaut voelt; enz...). Daar tegenover plaatst Ruyslinck het burgervrouwetje Martha, die haar nieuw buitenverblijfje komt bekijken en plannen maakt voor het interieur, haar koffers moet gaan pakken voor een wintersportvakantie, zich zorgen maakt om vlekken op haar jurk en een ladder in haar kous, enz. Toch evolueert zij doorheen het stuk: Marthe blijft niet «de mier» uit de fabel. Haar interesse voor Crazy gaat over in een soort verliefdheid en aan het slot van het stuk daalt zij af de put in. Martha’s evolutie gaat te snel en is psychologisch dan ook niet erg aanvaardbaar. Dat hoeft ook niet, aangezien we Martha’s verandering van kamp niet zozeer concreet, dan wel in filosofische termen moeten interpreteren. We gewaagden reeds ervan dat Ruyslinck de krekel-mier tegenstelling een ruimere dimensie geeft: hij injecteert meer bepaald een aantal principes en opvattingen van Herbert Marcuse in de fabel van Aesopus. Crazy is – als krekel in de put – de belichaming van Marcuses «negative» of «niet-utilitaire principe». Martha vertegenwoordigt aanvankelijk de maatschappij. Zij schaart zich trouwens even aan de kant van het « gezag », met name de politieagent, wanneer ze zegt: “Crazy, zou je er nu niet uitkomen (d.i. uit de put)? Het heeft wel lang genoeg geduurd.” (p. 32)

Maar haar afdaling in de put aan het slot moet gezien worden als Ruyslincks instemming met Marcuse, nl. dat fantasie en kunst de laatste bolwerken tegen de aliënerende samenleving zijn. Deze opvatting vinden we trouwens ook meermaals formeel terug in Ruyslincks oeuvre, m.b. in *De stille zomer* en *De heksenkring*, waarin we een esthetisch woordgebruik en een hechte arti-ficiële structuur aantreffen. De twee (mythologische) figuren die Marcuse associeert met zijn «negative»-pool zijn Orpheus en Narcissus, waarmee Crazy wel de nodige overeenkomsten vertoont. Eerst en vooral is er het muzikale aspect (sjirpen) dat de band legt met Orpheus, maar er is ook nog

³ Gregor Samsa is de protagonist in *Die Verwandlung* die op een dag wakker wordt en blijkt in de nacht te zijn veranderd in een groot insect]

Crazy's positie (in de put) die doet denken aan Orpheus afdaling in de onderwereld. Deze laatste interpretatie wordt kracht bijgezet door stukjes dialoog tussen Crazy en Martha, die verwijzingen naar cruciale ogenblikken in de Orpheus-Eurydice-relatie bevatten. Zo zegt Marthe op p. 38: "Crazy, als je belooft *dat je niet omhoog zult kijken*, dan kom ik toch maar even bij jou", waarop Crazy repliceert: "Hee. Geweldig. Kom maar. *Ik zal niet kijken.*" (wij cursiveren). Op p. 38 gaat Crazy verder met "k weet niet. Ik mocht niet kijken, zei je." De hardnekkigheid waarmee het-niet-mogen-kijken opduikt doet ons zeer sterk denken aan de passage van het Orpheus-verhaal, waarin Orpheus zich in het rijk der schimmen bevindt, en op weg naar de buitenwereld, niet mag omkijken om zijn geliefde Eurydice niet (opnieuw) te verliezen.

Op de koop toe zitten Crazy en Martha ná de zonet geciteerde fragmenten «in de put» en is het toneel bijgevolg leeg. Hierdoor wordt opnieuw geaccentueerd dat we wel degelijk met Orpheus en Eurydice te maken hebben: beiden bevinden zich immers op een bepaald ogenblik in de onderwereld. Eigenlijk treffen we in *De Krekelput* een «omgekeerde» Orpheus-Eurydice situatie aan: *zij* daalt af, terwijl *hij* zich in «de onderwereld» bevindt. En pas als zij beneden is, ontvlamt in het toneelstuk de grote liefde (p. 39-42).

Naast de Orpheus-component zit er ook een Narcissus-deel in Crazy. Crazy is immers, als we voortgaan op Martha's commentaar (p. 39-40), een niet onaantrekkelijke man: hij heeft een prachtige haarbos, bijzonder gevoelige handen, en een zinnelijke mond. Ook wordt er, nadat Martha's tas in de put gevallen is, opvallend veel belang gehecht aan een spiegelkje dat eventjes onvindbaar is (p. 37 [2x], p. 38). Het spiegelthema is, zoals bekend, een essentieel onderdeel van de Narcissus-mythe.

Het is dus vrij duidelijk dat de oude fabel fungeert als kern van het toneelstuk. Ruyslinck heeft hem echter wel getransponeerd: hij heeft de krekel-mier relatie in maatschappelijke zin uitgebreid tot de oppositie «marginaal» versus «burgerlijk» en de aloude moraal nl. dat het levensprincipe van de mier de voorkeur verdient, omgepoold in Marcusiaanse zin. Op die manier wordt het toneelstuk een pleidooi tegen het burgerlijke, het een-dimensionele en het utilitaire, en voor het marginale, de negatie en het artistieke. Toch zijn we op het allegorische vlak nog niet uitgepraat, hoewel hetgeen we tot nu toe hebben behandeld ongetwijfeld de kern ervan uitmaakt.

Er is naast de literaire (Kafka's *Verwandlung*) en de fabelcomponent (Aesopus' *De krekel en de mier*) nog een derde, mythologische component, die een deel van de allegorische basis uitmaakt: het Eos-Tithonus-verhaal. Het is immers vrij opvallend met welke nadruk Crazy Martha identificeert met de zon en de ochtendschemering. Op p. 35 vinden we: "Ja. Als jij naar beneden zou willen komen, dan zou ik de zon zien opgaan." Nadat Martha in de put is afgedaald, zegt hij: "Als de zon opgaat, verbleken de sterren. De Zwaan en de Maagd moeten wijken voor het hemelse moederdier met vlamme manen, dat door het heelal sluipt van kim tot kim..." (p. 39) Op p.41 wordt Crazy zeer expliciet: "Jij bent de zonsopgang. De dageraad." Martha wordt dus duidelijk op één lijn geplaatst met Eos (of Aurora), godin van de dageraad. Het «toeval» wil nu dat in de Griekse mythologie Eos gehuwd is met Tithonus, voor wie zij aan Zeus *het eeuwige leven* vraagt. Ze vergeet echter ook *de eeuwige jeugd* voor hem te vragen, zodat Tithonus wel in leven blijft, maar tegelijk ook ouder wordt en verschrompelt tot een krekel.

Eric Rinckhout

Verantwoording

Ik heb voor De Krekelput het manuscript gebruikt uit de collectie van het Letterenhuis dat is gebruikt door Rita Seerden voor de instudering van haar rol van Martha. Ik heb de tekst letterlijk gevolgd met waar nodig de spelling aangepast aan die van 1995. Verder heb ik vier woorden vervangen voor woorden die ik beter vond passen. Deze woorden heb ik aangegeven in de eindnoten 1, 2, 6 en 8.

Als reactie op het gesjirp van Crazy zegt Martha: “Je zou zweren dat het helmpjes liefdeslied is.” Hier begrijp ik niets van. Ik ken helmpje niet in relatie tot krekels en heb daarom de zin veranderd (zie eindnoot 3). Als iemand weet wat Ruyslinck hiermee heeft bedoeld, dan wil ik dat heel graag weten.

Tot slot heb ik in drie eindnoten (4, 5 en 7) een – wellicht voor katholieke lezers overbodige – nadere toelichting gegeven.

FdV

Eindnoten

- ¹ Op pag. 7: heb ik de STEM IN DE PUT in plaats van ‘canada’s’, ‘populieren’ laten zeggen. De in Nederland gebruikelijke naam voor deze boom is ‘canadapopulier’, maar dat is wat lang:
‘Ik was op weg naar haar, gisteravond. Ik kwam hier rustig voorbij, en toen zag ik een zeldzame vogel uit de [*canada’s*] *populieren* langs de weg opvliegen. Een prachtvogel, met een gele bef en een groene kuif. [...]’
- ² Op pag. 8: heb ik de STEM IN DE PUT in zijn een na laatste zin in plaats van het Latijnse ‘minus habens’ het gewonere Nederlandse ‘imbeciel’ laten zeggen:
‘[...] Tja, aan dat soort dingen zit ik dan te denken. Net als een [*minus habens*] *imbeciel*’.
Gek, hé?’
- ³ Op pag. 8 staat in het typoscript: ‘Je zou zweren dat het helmpjes liefdeslied is.’ met tussen de regels een door Rita Seerden een onleesbaar woord geschreven. Misschien was in 1970 een liefdeslied van Helm zeer populair, maar is dat lied nu vergeten. Hiervoor laat ik Martha zeggen:
‘Je zou zweren dat je een verliefde krekkel bent.’
- ⁴ Pag. 19: In *Het rode boekje van de seksuele revolutie* (1969) heeft Ruyslinck ook de leuzen van de Parijse studentenrevolte, het ‘Mei-oproer-68’, vertaald. De eerste leuze was :
‘Faites l’amour, ne faites pas la guerre’ naar het Engelse ‘Make love, not war’.
Door Ruyslinck vertaald : ‘Het bed is ons slagveld’ dat hij hier de kabouters als leus meegeeft.
- ⁵ ‘Dominus vobiscum’ is de liturgische groet van katholieke priesters aan het volk: ‘De Heer is met U’
- ⁶ Op pag. 21 laat ik Martha in plaats van ‘profanatie’ het gewone woord ‘ontheiliging’ zeggen, omdat ze op pag. 28 ‘godslasterlijk’ zegt en niet ‘blasfemisch’:
‘Maar dat is een [*profanatie*] *ontheiliging*!’
- ⁷ Het is een grapje van Paul: ‘De profundis’ betekent letterlijk ‘Vanuit de diepten’.
De eerste woorden van psalm 130, die in de katholieke traditie wel wordt gebeden voor een overledene : De profundis clamavi ad te, Domine ... → Vanuit de diepte roep ik tot u, Heer ...
- ⁸ Op pag. 26 laat ik STEM IN DE PUT in plaats van ‘gaarne’ het woord ‘grif’ zeggen:
‘Ja zeker. In het begin vond ik het nogal eng, dat geef ik [*gaarne*] *grif* toe, maar na een tijdje ga je eraan wennen. [...]’

